

Jaargang 43, nummer 4
1 december 2015

Eublemma purpurina (Denis & Schiffermüller, 1775). – see page 99

De Prins W., Steeman C. & Sierens T.: Interessante waarnemingen van Lepidoptera in België in 2014 (Lepidoptera)	98
Vermandel E. & Vliegenthart A.: Trekvlinders in de Benelux in 2014 (Lepidoptera)	104
De Groote D. & De Prins W.: <i>Schiffermuelleria schaefferella</i> (Lepidoptera: Oecophoridae) nieuw voor de Belgische fauna	110
Slootmakers D. & De Prins W.: <i>Monochroa suffusella</i> (Lepidoptera: Gelechiidae, Gelechiinae), new to the Belgian fauna	112
Sierens T. & Van de Kerckhove O.: Het <i>Euxoa tritici</i> -complex in België: één, twee of drie soorten? (Lepidoptera: Noctuidae)	115

Interessante waarnemingen van Lepidoptera in België in 2014 (Lepidoptera)

Willy De Prins, Chris Steeman en Tom Sierens

Samenvatting. Enkele nieuwe provinciegegevens en andere interessante waarnemingen van Lepidoptera in 2014 worden gemeld. Enkele oudere gegevens worden eveneens vermeld. De hele lijst is alfabetisch gerangschikt. De gebruikte nomenclatuur is in overeenstemming met Fauna Europaea (www.faunaeur.org).

Abstract. Some new province records and interesting observations of Lepidoptera in 2014 are mentioned. The whole list is arranged in alphabetical order. The nomenclature is according to Fauna Europaea (www.faunaeur.org).

Résumé. Plusieurs données faunistiques nouvelles par province sont mentionnées, ainsi que quelques observations intéressantes. La liste est établie alphabétiquement. La nomenclature suit les listes de Fauna Europaea (www.faunaeur.org).

Key words: Lepidoptera – faunistics – Belgium.

De Prins W.: Dorpstraat 401B, B-3061 Leefdaal. willy.deprins@gmail.com

Steeman C.: Koning Albertlei 90, B-2950 Kapellen. christiaan.steeman@gmail.com

Sierens T.: Tijkstraat 6, B-9000 Gent. sierenstom@gmail.com

In deze vaste rubriek worden de meest interessante waarnemingen van Lepidoptera uit het voorbije jaar (en eventueel vorige jaren) geciteerd. Vele van de nieuwigheden in dit artikel vermeld, zijn reeds gepubliceerd op de website van de Belgische Lepidoptera (De Prins & Steeman 2003–2015). De hele lijst is alfabetisch gerangschikt volgens familie-, genus- en soortnaam; zo sluit hij beter aan bij de gegevens op de website. Voor de systematiek en nomenclatuur wordt de lijst van Fauna Europaea (www.faunaeur.org) gevolgd. Afkortingen: AN = Antwerpen, BR = Brabant, HA = Hainaut, LG = Liège, LI = Limburg, LX = Luxembourg, NA = Namur, OV = Oost-Vlaanderen en WV = West-Vlaanderen.

Adelidae

Cauchas fibulella: 1 ex. op 26.iv.2014 te Bellem, leg. H. Wallays; 1 ex. op 02.v.2014 te Veerle, leg. V. Van Dyck. Nieuw voor AN en OV.

Amphisbatidae

Anchinia cristalis: 1 ex. op 12.vii.2014 in het gebied Le Gros Tienne te Rochefort, leg. J. Jansen *et al.* Nieuw voor NA.

Argyresthiidae

Argyresthia fundella: enkele mijnen en rupsen op *Abies* sp. op 11.iii.2014 te Dessel, leg. C. Van Steenwinkel, bevestigd door W. Ellis. Nieuw voor AN.

Argyresthia glabratella: enkele voedingssporen en verpoppingsplaatsen op twijgen van *Picea abies* op 04.iv.2014 in het Prinsenspark te Retie. Op 20.iv.2015 werd de soort opnieuw aangetroffen te Retie, maar ook te Meerhout en Mol, telkens leg. C. Van Steenwinkel. Nieuw voor AN.

Coleophoridae

Coleophora alcyonipennella: 1 ex. op 15.v.2009 te Wielsbeke; 1 ex. op 01.viii.2009 te Rongy, beide leg. Bladmijnenwerkgroep, gen. det. S. Wullaert. Nieuw voor HA en WV.

Coleophora artemisicolella: 1 koker op 20.ix.2014 te Bilzen, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor LI.

Coleophora badiipennella: 1 koker op *Corylus avellana* op 03.v.2014 te Lavaux-Sainte-Anne, det. W. Ellis; 1 koker op *Corylus* op 09.viii.2014 te Bomal, beide leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor LX en NA.

Fig. 1. *Coleophora clypeiferella* (Hofmann, 1871). Merksem (AN), 07.viii.2008, leg. & © G. De Prins.

Fig. 2. *Coleophora clypeiferella* (Hofmann, 1871). Merkwaardige chitine-structuur op de eerste abdominale tergiet (© G. De Prins).

Coleophora clypeiferella: 1 ex. op 07.viii.2008 te Merksem, leg. G. De Prins. Voor zover geweten is dit de tweede melding van deze soort in België. Ze werd voor het eerst gemeld uit het Zoniënwoud, 1♂ zonder datum, leg. E. Janmouille. De rups leeft op *Chenopodium* (o.a. *Ch. album*) maar zonder koker, wat heel uitzonderlijk is in

het genus *Coleophora*. De verpoping vindt plaats in de grond (Janmouille 1952: 50). De soort is zeer gemakkelijk te herkennen door de aanwezigheid van een chitineplaat met staafjes op de eerste abdominale tergiet. De enige andere *Coleophora*-soort die een gelijkaardige plaat bezit is *C. trientella* Christoph, 1872 die vanaf Hongarije oostwaarts voorkomt. Nieuw voor AN.

***Coleophora cornutella*:** enkele kokers op *Myrica gale* op 21.viii.2014 te Lanaken, leg. S. Wullaert & Z. Vanstraelen. Nieuw voor LI.

***Coleophora discordella*:** 1 koker op *Lotus* op 16.iv.2014 te Zutendaal, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor LI.

***Coleophora flavipennella*:** 1 ex. op 09.v.2009 te Ardoeie, leg. Bladmijnenwerkgroep, gen. det. S. Wullaert. Nieuw voor WV.

***Coleophora lineolea*:** talrijke kokers op *Stachys byzantina* op 09.v.2013, leg. Z. Vanstraelen. Nieuw voor LI.

***Coleophora saponariella*:** enkele kokers op 30 september op *Saponaria officinalis* in het Antwerpse, leg. G. De Prins. Nieuw voor AN.

***Coleophora striatipennella*:** 1 ex. op 15.v.2009 te Wielsbeke, leg. Bladmijnenwerkgroep, gen. det. S. Wullaert. Nieuw voor WV.

***Coleophora therinella*:** 1 ex. op 10.vii.2009 te Wielsbeke, leg. Bladmijnenwerkgroep, gen. det. S. Wullaert. Nieuw voor WV.

***Coleophora trochilella*:** 1 koker op *Inula* op 03.v.2014 te Lavaux-Sainte-Anne, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor NA.

Crambidae

***Cydalima perspectalis*:** 1 egaal donkerbruin ex. op 30.viii.2014 te Koksijde, leg. R. Recour. Nieuw voor WV.

Fig. 3. *Sinibotys butleri* (South, 1901): Kessel-Lo, Vlaams-Brabant, 09.vii.2015, leg. & © K. Hansen.

Sinibotys butleri (South, 1901): deze Oost-Aziatische soort werd voor het eerst uit België vermeld door van der Straten (2014: 40). In augustus 2013 werden haar 15 rupsen bezorgd waaruit ze enkele adulten kweekte. De rupsen waren afkomstig uit Rijkervorsel (AN) en veroorzaakten schade aan bamboe (genera *Phyllostachys* en *Fargesia*). De soort was blijkbaar met plantgoed meegekomen uit Azië. Op 09.vii.2015 fotografeerde Krien Hansen een adult van deze soort te Kessel-Lo (BR) (fig. 1). Dit is de tweede waarneming in België. De soort werd oorspronkelijk uit China beschreven en nadien werd ze o.a. uit Japan vermeld; in Europa werd ze met plantgoed in Spanje ingevoerd. Of deze nieuwe waarneming afkomstig is van exemplaren ingevoerd met

bamboe uit Spanje of rechtstreeks uit Azië is niet bekend. De soort kan waarschijnlijk geen strenge winters overleven.

Drepanidae

***Cymatophorina diluta*:** 4 ex. op 05.x.2014 te Krombeke, leg. P. Boeraeve. Nieuw voor WV.

***Polyploca ridens*:** 1 rups op 30.v.2014 te Elverdinge, leg. M. Valdueza. Nieuw voor WV.

Elachistidae

***Elachista exactella*:** 1 ex. op 05.viii.2009 te Oostham, leg. Bladmijnenwerkgroep, det. T. Muus. Nieuw voor LI.

***Elachista obscurepunctella*:** vraatsporen op 07.vi.2014 te Durbuy, Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor LX.

Erebidae

***Coscinia striata*:** 1 ex. op 29.vi.2009 te Hamont, leg. P. Van Der Schoot en 1 ex. op 23.vi.2012 aldaar, leg. L. Peeters, nadien nog verscheidene exemplaren. De vindplaats sluit aan bij een al eerder bekende vindplaats in Nederland, vlak over de grens. Nieuw voor LI.

***Eilema caniola*:** 4 ex. op 09.vi.2014 te Sint-Katherina-Lombeek, leg. S. Van Cleynenbreugel; 1 ex. op 05.ix.2013 te Gerhagen-Achterheide, leg. F. Van de Meutter; 1 ex. op 22.ix.2013 te Mechelen, leg. J. Soors. Nadien zijn nog verscheidene exemplaren gezien op verschillende plaatsen in de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant. Deze soort breidt zich zeer snel uit over het land. Nieuw voor AN, BR en LI.

Eublemma purpurina (Denis & Schiffermüller, 1775): 1 ex. op 09.vii.2014 te Edegem, leg. L. Janssen. Dit is de eerste waarneming van deze mediterrane soort voor de Belgische fauna. Een tweede ex. werd op 03.viii.2015 waargenomen te Veerle, leg. V. Van Dyck. De soort werd in Noord-Afrika en in de meeste Europese landen waargenomen behalve o.a. de Baltische Staten, Denemarken, Ierland, Luxemburg, Nederland, Noorwegen en Zweden. De rups leeft op *Cirsium arvense*. **Nieuw voor België** en voor AN.

Fig. 4. *Eublemma purpurina* (Denis & Schiffermüller, 1775): Edegem (AN), 09.vii.2014, leg. L. Janssen.

***Euplagia quadripunctaria*:** 1 ex. op 13.viii.2012 te Zwevegem, leg. D. Derdeyn. Nadien zijn er al tal van exemplaren gezien op verschillende plaatsen in WV. Deze

warmteminnende soort breidt zich snel uit in heel Vlaanderen. Nieuw voor WV.

Minucia lunaris: 1 ex. op 09.v.2011 te Poperinge, leg. S. Noppe. Nieuw voor WV.

Paracolax tristalis: 1 ex. op 05.viii.2013 te Zeveneken, leg. K. Jonckheere. De soort duikt, na decennialange afwezigheid, recent op tal van plaatsen op in Vlaanderen. Nieuw voor OV.

Polypogon plumigeralis: 1 ex. op 15.vii.2014 te Diepenbeek, leg. J. Verstraeten; 1 ex. op 03.x.2014 te Opgrimbie, leg. J. Gorissen. Nadien zijn er nog verscheidene exemplaren gezien op verschillende vindplaatsen in LI. De soort is aan een zeer snelle areaaluitbreiding bezig in het hele land. Nieuw voor LI.

Schrankia taenialis: 1 ex. op 05.vii.2013 te Gelrode, leg. W. Veraghtert e.a. Later op verscheidene vindplaatsen waargenomen in deze provincie. Wellicht is deze soort, net als elders in Vlaanderen, vroeger over het hoofd gezien. Nieuw voor BR.

Utetheisa pulchella: 1 ex. op 25.ix.2012 te Essen, leg. K. Verschoore. Zeer zeldzame trekvlinder. Eerste melding uit AN.

Gelechiidae

Anarsia lineatella: 1 ex. op 21.vi.2014 in de Gaume, leg. J. Vanwynsberghe; 1 ex. op 12.vii.2014 in het gebied Le Gros Tienne te Rochefort, leg. J. Jansen *et al.* Nieuw voor LX en NA.

Apodia bifractella: 1 ex. op 09.viii.2014 te Bomal, leg. Werkgroep Bladmijnvaarders. Nieuw voor LX.

Bryotropha basaltinella: 1 ♂ op 12.vii.2005 te Hoboken (Polder), leg. G. De Prins, det. W. De Prins, gen. prep. 3847♂; 1 ex. op 15.v.2009 te Wielsbeke, leg. Bladmijnenwerkgroep, det. T. Muus. Nieuw voor AN en WV.

Bryotropha desertella: 1 ♀ op 12.viii.2005 in de Doornpanne te Koksijde, leg. C. Steeman, det. W. De Prins, gen. prep. 3849♀; 1 ex. op 09.viii.2014 te Durbuy, leg. Bladmijnenwerkgroep, gen. det. S. Wullaert. Bevestigd voor WV en nieuw voor LX.

Bryotropha senectella: 1 ex. op 30.vi.2012 te Laplaigne, leg. Bladmijnenwerkgroep, det. T. Muus. Nieuw voor HA.

Carpatholechia fugacella: 1 ex. op 26.vii.2014 te Riemst, leg. en det. (genitalia onderzocht), S. Wullaert. Nieuw voor LI.

Gelechia muscosella: 1 ex. op 07.vi.2014 te Durbuy, leg. en det. (genitalia onderzocht), S. Wullaert. Nieuw voor LX.

Mirificarma eburnella: 1 ex. op 10.vii.2008 te Wielsbeke, leg. Bladmijnenwerkgroep, det. T. Muus. Nieuw voor WV.

Phthorimaea operculella: 1 ex. op 17.viii.2012 te Baasrode, leg. R. Goossens. Nieuw voor OV.

Sophronia semicostella: 1 ex. op 04.vii.2014 te Chaudfontaine, leg. J.-Y. Baugnée. Nieuw voor LG.

Syncopacma albipalpella: 1 ex. op 25 June 2011 at Oignies-en-Thiérache, leg. Bladmijnenwerkgroep, gen. det. S. Wullaert. Nieuw voor NA.

Syncopacma larseniella: 1 ex. op 10.vii.2010 te Virelles, leg. Bladmijnenwerkgroep, gen. det. S. Wullaert. Nieuw voor HA.

Geometridae

Boudinotiana notha: 1 ex. op 20.iv.2013 te Ranst – Zevenbergen, leg. M. Gorrens. Later verscheidene exemplaren op dezelfde vindplaats. Nieuw voor AN.

Catarhoe cucullata: 1 ex. op 04.vii.2014 aan de Etang de Virelles, leg. D. Gailly. Nieuw voor HA.

Cidaria fulvata: 1 ex. op 01.v.2011 te Neigem, leg. S. Derese. Nadien nog op diverse vindplaatsen gevonden in OV. Nieuw voor OV.

Colostygia multistrigaria: 1 ex. op 04.iv.2014 in De Maten te Genk, leg. C. Vanderydt & S. Raymaekers. Van deze soort waren uit Vlaanderen alleen enkele (ongepubliceerde) vondsten bekend uit het Nationaal Park de Hoge Kempen in 1996.

Cyclophora annularia: 1 ex. op 18.viii.2012 te Merelbeke, leg. P. De Somer; 1 ex. op 06.v.2013 te Sint-Martens-Voeren, leg. B. Sercu e.a. Nadien nog op diverse vindplaatsen gevonden in LI en OV. Deze soort is in expansie in Vlaanderen. Nieuw voor LI en OV.

Epirrhoe tristata: 1 ex. op 26.viii.2013 aan de Etang de Virelles, leg. M. Lemaire & E. Lorrain; 1 ex. op 20.v.2014 in het Reusels Bos te Postel, leg. W. Ronsmans. Nieuw voor AN en eerste zekere waarneming voor HA.

Eupithecia expallidata: 1 ex. op 26.vii.2013 te Dworp, leg. W. Veraghtert e.a. Nieuw voor BR.

Eupithecia indigata: 1 ex. op 08.v.2013 te Moeskroen. Eerste zekere waarneming in HA.

Eupithecia insigniata: 1 ex. in iv.2010 te Kanne, leg. M. Jacobs. Nieuw voor LI.

Eupithecia inturbata: 1 ex. op 24.vii.2013 te Zichem, leg. W. Veraghtert e.a. Twee dagen later, op 26.vii.2013, werd de soort ook gezien te Dworp-Rilroheide, leg. W. Veraghtert e.a. Mogelijk is de soort vroeger over het hoofd gezien. Nieuw voor BR.

Eupithecia laquaeria: 1 ex. op 28.vi.2014 te Torgny, leg. J. Elst e.a. Deze soort was sinds lang bekend net over de grens in de Franse Gaume. Nieuw voor LX.

Eupithecia plumbeolata: 1 ex. op 29.vi.2013 in De Westhoek, De Panne, leg. T. Sierens. Later in grote aantallen bevestigd op deze vindplaats. De vlinder vliegt rond grote ratelaar (*Rhinantus angustifolius*), een plant die vrij recent, wellicht via beheerswerken, geïntroduceerd werd in het reservaat. Nieuw voor WV.

Gnophos furvata: 1 ex. op licht op 13.vii.2014 te Les Spinets nabij Jemelle, leg. J. Jansen *et al.* Nieuw voor LX.

Idaea rusticata: 1 ex. op 4.vii.2011 te Eksaarde, leg. R. Windey. Deze soort breidt zich uit. Nieuw voor OV.

Idaea trigeminata: 1 ex. op 13.vi.2014 te Ingelmunster, leg. K. De Smet. De status van deze vlinder in België is onduidelijk. Het is opvallend dat alle drie de bekende Belgische exemplaren tussen 2010 en 2015 afkomstig zijn uit de onmiddellijke omgeving van Ingelmunster.

Lampropteryx suffumata: 1 ex. op 31.iii.2014 te Sint-Gillis-Waas, leg. D. Baert. Nieuw voor OV.

Larentia clavaria: 1 ex. op 28.ix.2013 aan de Etang de Virelles, leg. C. Snyers. Nieuw voor HA.

Plagodis dolabraria: 1 ex. 27.vii.2012 te Meerbeke, leg. W. Mertens. Nadien is de vlinder nog op diverse vindplaatsen gezien in OV. Nieuw voor OV.

Scopula emutaria: 2 ex. op licht op 14.vii.2014 te Robelmont, leg. T. en D. Sierens. Nieuw voor LX.

Scotopteryx bipunctaria: 1 ex. op 04.vii.2011 te Saint-Georges-sur-Meuse, leg. P. Vanmeerbeeck. Nieuw voor LG.

Stegania cararia: 1 ex. op 20.vi.2012 te Holsbeek, leg. R. Uyttenbroeck. Deze soort is bezig met een grote areaaluitbreiding in België. Nieuw voor BR.

Thera vetustata: 1 ex. op 18.ix.2014 te Moorsel, leg. R. Vandiest. Dit is de eerste waarneming van deze soort in Vlaanderen sinds de jaren 1980.

Theria primaria: verschillende ex. op 05.ii.2011 te Chimay en onmiddellijke omgeving, leg. T. Coppée. Eerste zekere waarneming van deze soort in HA.

Gracillariidae

Incurvaria praelatella: 1 ex. op 08.vi.2014 te Remersdaal, leg. G. Dekkers. Nieuw voor LI.

Macrosaccus robiniella: één enkele bladmineer op *Robinia pseudoacacia* op 27.ix.2014 te Kortrijk, leg. C. Gruwier. Nieuw voor WV.

Parornix fagivora: vraatsporen op 16.viii.2014 te Woumen, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor WV.

Parornix finitimella: 1 ex. op 06.vi.2009 te Lembeke; 1 ex. op 01.viii.2009 te Rongy, beide leg. Bladmijnenwerkgroep, gen. det. S. Wullaert. Nieuw voor HA en OV.

Glyphipterigidae

Glyphipterix simpliciella: 1 ex. op 27.v.2010 te Geraardsbergen, leg. W. Decock. Nieuw voor OV.

Incurvariidae

Phylloporia bistrigella: 1 ex. rustend op *Betula pubescens* op 23.v.2014 te Chaudfontaine, leg. J.-Y. Baugnée. Nieuw voor LG.

Lasiocampidae

Lasiocampa trifolii: 1 ex. op 04.viii.2011 te Zichem, leg. K. Berwaerts. Nieuw voor BR.

Trichiura crataegi: 1 ex. op 05.ix.2011 te Meerle-Elsakker, leg. B. Hoeymans. Nieuw voor AN.

Limacodidae

Heterogenea asella: 1 ex. op 06.viii.2011 te Couthuin, leg. P. Vanmeerbeeck. In de zomer van 2014 dook *H. asella* op minstens 3 locaties rond Brugge op: Zedelgem, Ruddervoorde & Beernem/Bulskampveld; in 2015 komt nog Assebroek bij in het lijstje. Het merendeel van de waarnemingen is gedocumenteerd, maar de eerste

melding is van K. Lock (18.vii.2014 te Zedelgem). Wellicht is de soort vroeger over het hoofd gezien. Nieuw voor LG en WV.

Lyonetiidae

Lyonetia prunifoliella: talrijke bladmineerders op *Prunus spinosa* op 26.vii.2014 te Riemst, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor LI.

Momphidae

Mompha jurassicella: 1 ex. op 08.viii.2009 te Wielsbeke, leg. Bladmijnenwerkgroep, det. T. Muus. Nieuw voor WV.

Mompha sturnipennella: 1 ex. op 28.v.2008, leg. Bladmijnenwerkgroep, det. T. Muus. Nieuw voor WV.

Nepticulidae

Ectoedemia argyropeza: vraatsporen op 11.x.2014 te Durbuy, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor LX.

Ectoedemia turbidella: vraatsporen op 18.x.2014 te Ename, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor OV.

Stigmella assimilella: vraatsporen op 09.viii.2014 te Durbuy, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor LX.

Stigmella hybnerella: vraatsporen op 09.viii.2014 te Durbuy, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor LX.

Stigmella incognitella: vraatsporen op *Malus* op 26.vii.2014 te Riemst, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor LI.

Noctuidae

Acronicta alni: 1 ex. op 21.v.2007 te Olen, leg. W. Veraghtert; 1 ex. op 11.v.2011 te Geel, leg. D. Plu. Deze soort is bezig met een grote areaaluitbreiding in België. Nieuw voor AN.

Agrochola pistacinoides: 1 ex. op 04.x.2014 te Robelmont, leg. T. Sierens. De soortstatus is onzeker: wellicht betreft het de zuidelijke vorm van *A. nitida*. Van dit soortencomplex waren slechts een handvol waarnemingen bekend van vóór 1980 in België. *A. nitida* werd in 2012 en 2015 ook uit de Gaume vermeld door J. Vanwijnsberghe en D. De Groote.

Anarta myrtilli: 1 ex. op 14.vi.2010 te Beisbroek, Sint-Andries, leg. H. De Blauwe. Later diverse waarnemingen op dezelfde vindplaats. Ook in OV is een nieuwe geïsoleerde populatie ontdekt, in het Maldegemveld, Kleit (eerste niet-gedocumenteerde waarneming op 01.vii.2009, leg. J. Versighel; sinds 2011 gedocumenteerde waarnemingen). Dit zijn de enige twee bekende populaties in het westen van het land. Vroegere populaties in het Waasland lijken verdwenen te zijn. Nieuw voor WV.

Aporophyla australis: op 04.x.2013 werd een dood ex. aangetroffen in een fabriekshal te Antwerpen, leg. I. Christiaens. Precies een jaar later, nl. op 04.x.2014 werd een levend ex. waargenomen in het gebied "De Ruige Heide" te Berendrecht/Zandvliet, leg. G. De Prins. Dit zijn de eerste waarnemingen van deze zeldzame soort in AN.

Aporophyla nigra: 1 ex. op 03.x.2013 te Zichem, leg. M. Herremans. Nieuw voor BR.

Athetis hospes: 1 ex. op 30.viii.2014 te Kessel-Lo, leg. K. Hansen. Nieuw voor BR.

Atypha pulmonaris (Esper, 1790): 1 ex op 21.vi.2014 te Torgny, leg. J. Vanwijnsberghe. Later ook op andere vindplaatsen in de Gaume. Nieuwe soort voor België. Nieuw voor LX.

Callopistria juvenina: 1 ex op 16.vii.2014 te Chiny, leg. K. Lock. Nadien ook op ander plaatsen in de Gaume. Nieuw voor LX.

Caradrina gilva (Donzel, 1837), Hasselt (LI), 05.vi.2011, leg. en © C. Vanderydt.

Caradrina gilva (Donzel, 1837): 1 ex op 05.vi.2011 te Hasselt (fig. 5), leg. C. Vanderydt; 1 ex op 23.vi.2012 te Mechelen, leg. K. Lossy e.a. Deze warmteminnende soort duikt steeds vaker op in N.W.-Europa. **Nieuw voor België.** Nieuw voor AN en LI.

Euchalcia modestoides: 1 ex op 31.v.2014 te Rouvroy, leg. J. Vanwijnsberghe. Van deze soort waren slechts enkele zeer oude Belgische waarnemingen bekend.

Griposia aprilina: 1 ex op 19.x.2014 aan de Blankaart te Woumen, leg. W. Declercq & M. Willems. Nieuw voor WV.

Heliothis virescens: 3 ex op 15.viii.2014 te Torgny, leg. D. De Groot & J. Dewolf. Van deze soort waren slechts Belgische waarnemingen bekend van vóór 1980.

Lacanobia splendens: telkens 1 ex. op 28.vi.2014 te Torgny, leg. D. Slootmaekers *et al.* en op 12.vii.2014 te Ri d'Howisses nabij Wavreille, leg. W. Mertens *et al.* Nieuw voor LX, NA en WV.

Panthea coenobita: 1 ex. op 30.v.2011 te Vorst, leg. K. Leysen; 1 ex. op 25.vi.2011 te Overijse, leg. P. Nuyts & K. De Greef. Nadien ook op verschillende andere vindplaatsen vermeld in AN en BR. Een soort in volle uitbreiding. Nieuw voor AN en BR.

Tiliacea citrigo: 1 ex. op 02.x.2013 te Roisin, leg. V. Leirens. Nieuw voor HA.

Notodontidae

Drymona obliterata: 1 ex. op 25.vii.2014 te Waregem, leg. F. Verleysen. Nieuw voor WV.

Oecophoridae

Pleurota aristella: 1 ex. op licht op 13.vii.2014 te Les Spinets nabij Jemelle, leg. J. Jansen *et al.* Nieuw voor LX.

Psychidae

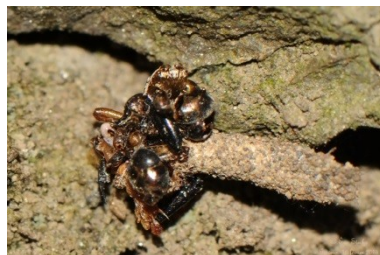

Fig. 6. Koker van *Eumasia parietariella* te Aywaille, 16.ii.2015, leg. & © Éric Steckx.

Eumasia parietariella: een koker van deze soort (fig. 6) werd gevonden honderden meter van de oorspronkelijke vindplaats te Aywaille op 16.ii.2015, leg. É. Steckx. Deze waarneming toont aan dat *E. parietariella* een populatie heeft opgebouwd in het natuurreservaat Heid des Gattes. Deze soort werd pas in 2013 voor het eerst in België opgemerkt (Darcis *et al.* 2014).

Pterophoridae

Capperia britanniodactylus: 1 ex. op 30.vi.2012 te Laplaigne, leg. Bladmijnenwerkgroep, gen. det. S. Wullaert; 1 ex. op 12.vii.2014 te Viroinval, leg. en gen. det. S. Wullaert. Nieuw voor HA en LI.

Hellinsia carphodactyla: 1 ex. op 06.ix.2014 te Lavaux-Sainte-Anne, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor NA.

Stenoptilia zophodactyla: 2 ex. op 08.viii.2014 te Durbuy, leg. J. & W. De Prins, gen. en det. L. De Ridder. Die dag werden op dezelfde plaats nog een tiental exemplaren opgejaagd uit de vegetatie. Nieuw voor LX.

Pyalidae

Acrobasis porphyrella (Duponchel, 1836) (fig. 7): Na de eerste waarneming van deze soort in het Kwenenbos te Merelbeke (OV) op 14.vii.2010, leg. K. Verplaetse, werd nu ook een tweede exemplaar gezien op 02.vii.2015 te Nukerke (OV), leg. S. Feys. Dit zijn tot nu toe de enige gegevens uit België van deze soort die een West-Mediterrane verspreiding kent. De rups leeft op *Erica* sp. **Nieuw voor België** en OV.

Fig. 7. *Acrobasis porphyrella* (Duponchel, 1836): a. Merelbeke, OV, 14.vii.2010, leg. & © K. Verplaetse; b–c. Nukerke, OV, 02.vii.2015, leg. & © S. Feys.

Hypochalcia lignella: 5 ex. op 04.v.2014 in het gebied "Tienne Breumont" te Nismes, leg. R. Nossent. Nieuw voor NA.

Salebriopsis albicilla: 1 ex. op licht op 01.vii.2014 te Furfooz bij Dinant, leg. C. Gruwier. Nieuw voor NA.

Scythrididae

Scythris cicadella: 2 ex. op 29.vi.2013 te De Panne, leg. S. Claerebout. Deze soort werd voor de eerste keer uit België vermeld door Claerebout (2015: 235).

Sesiidae

Bembecia ichneumoniformis: 1 ex op 07.vi.2012 te Les Marionville, leg. P. Bonmariage. Nadien zijn nog meerdere exemplaren gezien op verschillende plaatsen in de provincie Henegouwen. De soort is voordien vermoedelijk over het hoofd gezien. Nieuw voor HA.

Sesia bembeciformis: 1 ex op 17.vi.2014 te Spa, leg. C. Devillers. Deze soort leeft erg verborgen en is voordien vermoedelijk over het hoofd gezien. Nieuw voor LG.

Tineidae

Nemapogon cloacella: 1 ex. op 01.vii. 2014 te Namur, leg. J.-Y. Baugnée. Nieuw voor NA.

Tortricidae

Acleris umbrana: 1 ex. op 07.iv.2014 in het Bois d'Ochain te Clavier, leg. J.-Y. Baugnée. Nieuw voor LG.

Dichrorampha aeratana: 1 ex. op 03.v.2014 te Lavaux-Sainte-Anne, leg. en det. (genitalia onderzocht), S. Wullaert. Nieuw voor NA.

Dichrorampha sedatana: 1 ex. op 12.iv.2014 te Koersel, leg. en det. (genitalia onderzocht), S. Wullaert. Nieuw voor LI.

Epinotia maculana: 1 ex. op 21.ix.2014 te Gellik-Hoefaert, leg. Werkgroep Bladmineerders. Nieuw voor LI.

Grapholita funebrana: 1 ex. op 18.v.2014 te Wielsbeke, leg. en det. (genitalia onderzocht) S. Wullaert. Nieuw voor WV.

Grapholita tenebrosana: 1 ex. op 31.v.2014 te Tournai, leg. J.-Y. Baugnée. Nieuw voor HA.

Piniphila bifasciana: 1 ex. op 11.vi.2014 te Mouscron, leg. C. Gruwier. Nieuw voor HA.

Yponomeutidae

Atemelia torquatella: 1 bladmineer op *Betula pendula* op 18.vi.2014 te Mol, leg. C. Van Steenwinkel. Nieuw voor AN.

Dankwoord

Met bijzondere dank voor de zeer waardevolle medewerking van Leo Janssen en Wim Veraghtert. Veel gegevens werden vergeleken met de online database waarnemingen.be. Verder met gewaardeerde dank aan alle medewerkers van de Werkgroep Vlinderfaunistiek die hun gegevens ter beschikking stelden voor dit overzicht: D. Baert, J.-Y. Baugnée, K. Berwaerts, P. Boeraeve, P. Bonmariage, I. Christiaens, T. Coppée, H. De Blauwe, W. Declercq, W. Decock, D. De Groote, G. Dekkers, P. De Greef, G. De Prins, D. Derdeyn, S. Derese, B. Derveaux, K. De Smet, P. De Somer, C. Devillers, J. De Wolf, D. D'Hert, J. Elst, D. Gailly, R. Goossens, J. Gorissen, M. Gorrens, C. Gruwier, K. Hansen, M. Herremans, B. Hoeymans, M. Jacobs, J. Jansen, L. Janssen, K. Jonckheere, M. Lemaire, V. Leirens, K. Leysen, K. Lock, E. Lorrain, K. Lossy, W. Mertens, S. Noppe, R. Nossent, P. Nuyts, D. Plu, S. Raymaekers, R. Recour, B. Sercu, D. Sierens, D. Slootmaekers, C. Snyers, J. Soors, É. Steckx, R. Uyttenbroeck, M. Valdueza, F. Van de Meutter, P. Van Der Schoot, C. Vanderydt, R. Vandiest, V. Van Dyck, P. Vanmeerbeeck, C. Van Steenwinkel, Z. Vanstraelen, J. Vanwynsberghe, W. Veraghtert, F. Verleysen, K. Verschoore, J. Versigghel, J. Verstraeten, H. Wallays, Werkgroep Bladmineerders, M. Willems, R. Windey, S. Wullaert. Verder danken wij L. De Ridder, W. N. Ellis, C. Gielis, F. Groenen, J. C. Koster, T. S. T. Muus, H. W. van der Wolf en E. J. van Nieukerken voor de determinaties van enkele moeilijke soorten.

Bibliografie

- Claerebout S. 2015. *Scythris cicadella*, une espèce nouvelle pour la faune belge (Lepidoptera : Scythrididae). — *Bulletin de la Société royale belge d'Entomologie* **150**(3) (2014): 235–238.
- Darcis J. M., Steckx É. & De Prins W. 2014. *Eumasia parietariella* (Lepidoptera: Psychidae), un nouveau papillon pour la réserve naturelle de la Heid des Gattes ... et pour la Belgique. — *Phegea* **42**(2): 33–36.
- De Prins W. & Steeman C. 2003–2015. *Catalogue of the Lepidoptera of Belgium*. — www.phegea.org.
- Janmouille E. 1952. Espèces nouvelles pour la faune belge (suite). — *Lambillionea* **52**(9–10): 49–50.
- van der Straten M. 2014. Faunistische mededelingen. — *Franje* **34**: 40–41.

Trekvlinders in de Benelux in 2014 (Lepidoptera)

Eddy Vermandel & Albert Vliegthart

Samenvatting. Verslag over de trekvlinders in 2014 in België, Nederland en het Groothertogdom-Luxemburg. Een verkorte versie in het Frans en Engels wordt achteraan toegevoegd.

Résumé. Rapport sur les migrants observés aux Pays-Bas, en Belgique et au Luxembourg en 2014. Un sommaire en langues française et anglaise a été ajouté à la fin d'article.

Abstract. Report on migrants observed in The Netherlands, Belgium and Luxembourg in 2014. An abridged version in English and French is added at the end of the paper.

Key words: : Migrating Lepidoptera – Belgium – The Netherlands – Luxembourg

Vermandel E.: Poorterslaan 118, NL-4561 ZN Hulst, Nederland. trekvlinders@gmail.com

Vliegthart A.: Mennonietenweg 10, 6700 AM Wageningen, Nederland. albert.vliegthart@vlinderstichting.nl

Inleiding

Bij het maken van een verslag over trekvlinders is het altijd lastig om te bepalen welke soorten daar nu onder vallen. We kennen de echte (lange afstand) trekvlinders, maar ook dwaalgasten en korte afstand migratie. Op zich is het lastig een goede definitie aan te houden. Interessant is daarbij om te kijken naar factoren die trekgedrag initiëren. Vaak heeft dit klimatologische oorzaken maar ook parasieten of genetische aansturing zijn bekende factoren. Doorgaans is trekgedrag een overlevingsstrategie van meer nomadische soorten die in een andere omgeving een generatie voortbrengen en waarbij de nakomelingen vaak weer terugkeren naar het oorspronkelijke gebied. Daar ligt een verschil met dwaalgastsoorten, zoals *Nymphalis xanthomelas* (Esper, 1781) (Oostelijke vos) die we in 2014 voor het eerst in Nederland en België mochten verwelkomen. Inmiddels heeft deze soort overwinterd en moet blijken of ze zich blijvend kunnen handhaven. We zien bij deze soort dat er een verschuiving van het areaal naar het westen plaatsvindt en daarmee nu een onregelmatige verschijning is, in tegenstelling tot trekvlinders die juist regelmatig worden waargenomen. Zwervende vlinders zijn bijzonder om tegen te komen, maar deze zwervers zijn doorgaans op zoek naar nieuw leefgebied omdat de populatie onder hoge druk is komen te staan. De vlinders zullen dan migreren en zo kan het zijn dat er, zoals in 2014, dambordjes of rode vuurvlinders in Nederlands Limburg gezien worden.

Na terechte kritiek over de opname van sommige dwaalgasten in het verslag van 2013 hebben we ons dit jaar beperkt tot de echte trekvlinders. Een aantal soorten die wij tot de dwaalgasten rekenden hebben voor Nederland een andere status dan voor België. Het verslag is hierdoor aanmerkelijk korter.

Klimatologisch overzicht van 2014

Van belang voor het trekvlinderonderzoek zijn o.a. de volgende gegevens:

Januari, februari en maart hoorden alle tot de zachtste maanden sinds 1901. Met gemiddeld 8,5°C waren de eerste 10 dagen van het jaar zelfs de zachtste in ruim een eeuw. Op 9 maart kwam de temperatuur

zelfs boven de 20°C uit. Het uitzonderlijk zachte weer hield ook in april aan. De maand mei was een normale maand wat temperatuur en hoeveelheid zon betrof, maar was nat en lokaal zelfs extreem nat. Vanaf 6 juni werd met een zuidelijke stroming warme lucht aangevoerd. De tweede helft van juni was koeler door een noordelijke stroming van koude lucht. De maand juli begon hierdoor ook vrij fris. Daarna werd het geleidelijk warmer. Echt warm werd het halverwege deze maand. Augustus ging warm van start, maar na 10 augustus werd het steeds frisser, zelfs uitgesproken koel. Pas eind augustus werden de waarden weer normaal. September was een warme maar ook zeer droge maand. Oktober was zacht, maar ook vrij droog. Op 1 november kwam de temperatuur ruim boven de 20°C uit. De hele maand was zeer zacht, zonnig en droog. Pas op 24–25 november was er de eerste nachtvorst. December begon koud, maar was verder vrij zacht.

De trekvlinders

Bedoeld worden die soorten die veelal uit het Middellandse Zeegebied of de subtropen afkomstig zijn en in onze contreien worden opgemerkt. Deze soorten kunnen doorgaans in geen enkel stadium onze winter overleven.

1. *Colias hyale* (Linnaeus, 1758) Gele Luzernevlinder

Op 24 april werd te Hilversum (Westerheide – Aardjesberg) één Gele Luzernevlinder gezien door Peter Logtmeijer. Pas op 17 mei werd de soort weer opgemerkt, nu in Viroinval (NA) (Michaël Abts). De kans dat dit een *Colias alfacariensis* is, is echter zeer groot. Deze soort is daar inheems op paardehoefkaver. Alle gemelde gele luzernevlinders van de kalkgraslanden in Wallonië moeten dan ook met voorbehoud vermeld worden. In veel gevallen zou het om een soortverwisseling kunnen gaan (mededeling Tom Sierens). De vlinder was hierna in kleine aantallen aanwezig. In Nederland is de soort duidelijk veel beter vertegenwoordigd dan in België. Vanaf 22 juli werd de soort dagelijks uit meerdere plaatsen gemeld. De meeste waarnemingen waren eind juli – begin augustus. De meeste Gele Luzernevlinders werden in de provincies Limburg (zowel NL als BE) gezien. De soort blijft tot eind

oktober op vele plaatsen present. Weinig waarnemingen kwamen uit Vlaanderen en de noordelijke provincies van Nederland. Op 1 november werd de laatste gezien te Lieren (GE) Maarten Kaales).

Maandtotalen: april 1, mei 8, juni 5, juli 60, augustus 74, september 99, oktober 53, november 1.

Jaartotaal: 301.

2. *Colias croceus* (Fourcroy, 1785) Oranje

Luzernevlinder

Ook 2014 was een goed jaar voor de Oranje Luzernevlinder. Niet te vergelijken met het topjaar 2013, maar toch mag het aantal waarnemingen er zijn! Dit jaar lieten de eerste Oranje Luzernevlinders zich al in april zien. De eerste meldde zich op 7 april te Drieslinter-Retse (VB) (Kevin Lambeets). Vanaf juni begonnen de aantallen gestaag toe te nemen. De tweede helft van augustus en in september zorgde het weer voor een geleidelijke afname. Het mooie weer eind september en in oktober gaf weer een behoorlijke stijging van het aantal meldingen. Ook november was nog een goed maand. Tussen 21 en 24 november werd de soort nog van 23 verschillende locaties gemeld. De laatste lieten zich zien op 24 november te Gentbrugge (OV) en Aldeneik (LI) in België en Duffelt (GE) en Neede (GE) in Nederland.

Maandtotalen: april 18, mei 21, juni 181, juli 1390, augustus 3550, september 2502, oktober 3430, november 497.

Jaartotaal: 11.589.

3. *Lampides boeticus* (Linnaeus, 1767) Tijgerblauwtje

Slechts drie meldingen van het Tijgerblauwtje. Op 4 augustus werd een exemplaar gezien te Mont de l'Hérību te Mons (Bergen) (HA) door Emmanuel Dehombreux. De twee andere werden in Nederland gezien op respectievelijk 15 oktober in Ommen (OV) (Edwin de Weerd) en op 2 november in Bostel (NB) (Mark van de Wouw).

4. *Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758) Atalanta

Ook dit jaar werd de Atalanta voor alle maanden van het jaar gemeld. Wij moeten zelfs terug gaan tot februari 2005 vooraleer we een maand tegen komen zonder Atalanta-melding! Het leidt met onderstaande maandtotalen dan ook geen twijfel dat bij onze relatief zachte winters van de afgelopen jaren een flink aantal exemplaren overwinteren. Het verdient onderzoek om na te gaan of deze overwinteraars zich na overwintering voortplanten. Hiervoor zijn nog geen aanwijzingen gevonden. De eerste Atalanta werd gezien op 1 januari op de Arnhemse heide (Arjan Hell). De maanden januari en februari blijft de soort opvallend aanwezig. Op 7 maart werd de Atalanta van 37 verschillende plaatsen gemeld. Pas medio juni beginnen de aantallen flink op te lopen. In september vond een lichte afname plaats, maar het mooie weer van oktober zorgde voor een groot aantal waarnemingen. Ook in november werden nog bijna 6000 vlinders gemeld. De kou van begin december zorgde voor een plotselinge sterke daling. Van 29 november tot 6 december werd de soort praktisch niet gezien. Daarna was ze weer op een aantal plaatsen

present tot het einde van het jaar. De laatste exemplaren van 31 december werden gezien in de centra van Gent (OV), Geraardsbegen (OV) en Den Haag (NH). Verder op deze oudejaarsdag nog in de Schoorlse Duijen (NH), Krimpen aan de Lek (ZH) en Nieuw Beijerland (ZH). Opvallend was op deze laatste dag van het jaar ook nog de vondst van een pop bij de A12 tussen Maarn en Veenendaal (UT); Mart Janse: "Die dag op pad gegaan om overwinterende dagvlinders te zoeken in bunkers. Onderweg zoeken wij altijd de tunneltjes af voor poppen van vlinders en nachtvlinders. Vanuit Veenendaal (woonplaats) vertrokken. Het eerste tunneltje leverde al meteen deze pop op van atalanta."

Maandtotalen: januari 32, februari 84, maart 1197, april 1287, mei 2232, juni 9718, juli 21950, augustus 20959, september 14389, oktober 26372, november 5999, december 70.

Jaartotaal: 104.289.

5. *Vanessa cardui* (Linnaeus, 1758) Distelvlinder

De eerste (overwinteraar?) werd gezien op 9 maart in Meerlo (LI) door Nico ter Woord. Eind maart en begin april was de Distelvlinder op een flink aantal plaatsen in België en Nederland present. Vanaf 21 mei was de soort dagelijks aanwezig. Het aantal meldingen nam toe met een top in de tweede helft van juli. Daarna liepen de waarnemingen gestaag terug. Ook in de warme oktobermaand was er geen opleving van de aantallen meer te zien. De kou van de tweede helft van augustus was hiervan waarschijnlijk de oorzaak. De laatste Distelvlinders werden gezien op 17 november te Lieshout (NB) door Michel Verhoeven en op 21 november te Genappe (Décanteurs) (BW) door Philippe Hermand.

Maandtotalen: maart 5, april 33, mei 431, juni 714, juli 3600, augustus 1401, september 1267, oktober 360, november 41.

Jaartotaal 7.852.

6. *Danaus plexippus* (Linnaeus, 1758) Monarchvlinder

Op 24 augustus werd een Monarchvlinder door Astrid van Santen gefotografeerd bij Zuidermeer (NH). De vraag is altijd of dit een trekvlinder is, of een ontsnapt gekweekt exemplaar uit bijvoorbeeld een vlindertuin.

Vindplaatsen: Nederland: NH: Zuidermeer 1.

Fig. 1. *Danaus plexippus*, Zuidermeer, NH, Nederland, 24.viii.2014, © A. van Santen.

7. *Rhodometra sacraria* (Linnaeus, 1767)

Roodstreepspanner

Tussen 12 juli en 31 oktober werden 9 exemplaren gemeld. De eerste Roodstreepspanner werd waargenomen op 12 juli te Delft (Marian Barendtszen). Tot eind juli werd de soort nog vier keer gezien. Daarna werden nog drie stuks gezien op respectievelijk 8 en 18 september en een laat exemplaar op de warme 31ste oktober (Kees Los).

Vindplaatsen: **België**: AN: Meerle-Elsakker; OV: Welden; WV: Gullegem-Bergelen. **Nederland**: DR: Nijenensleekerveld; UT: Leusden; ZH: Delft, Maasvlakte 2; ZL: Oud-Sabbinge.

Maandtotalen: juli 5, september 2, oktober 2.

Jaartotaal: 9.

8 *Cyclophora pupillaria* (Hübner, 1799) Oranjerode oogspanner

De enige waarneming van 2014 komt op 30 oktober in Biggekerke (ZL) op licht (Kees Los).

9. *Nyctosea obstipata* (Fabricius, 1794) Zuidelijke bandspanner

Heel vroege exemplaren werden gezien op 18 april in Utrecht – Leidsche Rijn (Michel Brand) en 21 april op licht in Kasterlee (AN) (Hans Nietvelt). Pas vanaf 23 juli werd de soort geregeld gemeld. De top lag eind oktober – begin november. Tussen 27 oktober en 2 november werden 27 stuks gezien. De laatste werd op 24 november waargenomen in Zichem (VB) (Marc Herremans). De soort werd uit bijna alle provincies van zowel Nederland als België gemeld.

Maandtotalen: april 3, mei 2, juni 3, juli 13, augustus 12, september 14, oktober 46, november 20.

Jaartotaal: 113.

10. *Agrius convolvuli* (Linnaeus, 1758)

Windepilstaart

De migratie van deze soort was bijna een kopie van die van 2013. Ook dit jaar ging het telkens om één exemplaar per waarneming. De eerste Windepilstaart werd gezien op 23 mei te Biervliet (ZL) (Marco Knipping). In België liet op 4 juni zich een imago zien te Adegem (OV) (Annick Vercaemer). Twee rupsen werden er waargenomen in juli. Op 13 juli ving Joop de Bakker een imago in zijn val te Lamswaarde. Ook werd op 22 juli een “verkeersslachtoffer” gevonden te Sleidinge (OV) (Dirk Minnebo). Pas vanaf medio augustus werd de soort regelmatig gemeld. Al op 4 oktober werd het laatste levende exemplaar gemeld uit Kasterlee (AN). Op die dag werd ook nog een rups gezien en ten slotte op 14 oktober een dood gevonden imago te Schoten (AN) (Annemiek Verras). Opvallend was het ontbreken van waarnemingen uit het Zuidoosten van België.

Vindplaatsen: **België**: AN: Kasterlee, Schoten, Lier/Duffel; BR: Vorst, Rixensart; LI: Alken, Sint-Truiden; NA: Aische-en-Refail; OV: Adegem, Denderbelle, Gent, Oudenaarde, Sint-Gillis-Waas, Sleidinge; WV: Nieuwkerke, Nieuwpoort, Oostende, Wervik, Westouter, Westbroek, Westende. **Nederland**: DR: Dwingelderveld, Gasselte; FR: Heeg, Sumarreheide, Midsland Terschelling,

Munein; GE: Epe; GR: Groningen; NB: Tilburg, Rijen; NH: Den Oever, Waterland; OV: Enschede, Goor; UT: IJsselstein, Zeist; LI: Doenrade, Maastricht, Margraten, Velden; ZH: Berkel-en-Rodenrijs, Middelharnis, Mijnsheerenland, Milsbeek, Nieuw Beijerland, Zwijndrecht; ZL: BiervlietKruiningen, Lamswaarde, Nieuwdorp, Renesse, Saeftinghe, Wolphaardsdijk.

Maandtotalen: mei 1, juni 1, juli 2 rupsen+ 2 imago, augustus 10, september 1 rups + 38, oktober 1 rups + 6.

Jaartotaal: 4 rupsen + 58.

11. *Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758)

Doodshoofdpilstaart

Vanaf eind maart tot medio december werden elke maand rupsen, poppen en/of imago's van de Doodshoofdpilstaart gemeld. Het dode exemplaar van 29 maart was – aan de foto van het zwaar afgevlagen en beschadigde imago te zien – reeds lang geleden gestorven. (Valentijn van Bergen). Het imago van 14 december was nog een gaaf levend exemplaar (André van Calsbeek).

Vindplaatsen: **België**: AN: Edegem; LG: Melen; LI: Helchteren, Jesseren; HA: Grandglise; NA: Sovet; VB: Laar; WV: Gits, Oostende, Kortrijk. **Nederland**: FR: Minnertga, Nijehaske, Tzummarum; GE: Doorwerth; OV: De Lutte; NB: Ravenstein; NH: Noordhollands Duinreservaat.

Maandtotalen: maart: 1 dood imago, april 1 pop, mei 1 pop + 1 imago, juni 1 imago, juli 1 rups, augustus 4 rupsen + 1 imago, september 1 rups + 2 imago's, oktober 1 rups, november 4 imago's, december 1 imago.

Jaartotaal: 11 imago's + 2 poppen + 7 rupsen.

12. *Macroglossum stellatarum* (Linnaeus, 1758)

Kolibrievlinder

De Kolibrievlinder werd in alle maanden van het jaar gemeld. Op 17 januari werd de vlinder gefilmd (YouTube) door Tjitske Lubach te Steenderen (GE). Ook op 4 februari werd een overwinteraar gesignaleerd te Nijmegen (Havey van Diek en Joost van Bruggen). Vanaf 23 februari was de soort al op veel plaatsen present. Bijzonder was de waarneming van vijf stuks te Luik (LG) (Damien Gailly) op 30 maart. In de tweede helft van mei namen de aantallen toe. Een eerste piek was half juni. In juli namen de aantallen weer wat af, maar in de tweede helft van augustus vond een tweede piek plaats. Daarna verminderden de aantallen geleidelijk. Tot 2 november werd de soort bijna elke dag wel ergens in de Benelux gezien. Op 28 november verscheen de voorlaatste te Dave (NA) (Philippe Vanmeerbeeck). Opvallend was het allerlaatste exemplaar op 23 december te Heiloo (NH) (Sheila Luijten).

Maandtotalen: januari 1, februari 1, maart 52, april 34, juni 691, juli 394, augustus 677, september 379, oktober 82, november 11, december 1.

Jaartotaal: 2702.

13. *Daphnis nerii* (Linnaeus, 1758) Oleanderpilstaart

Van deze uiterst zeldzame pilstaart werd op 29 juli een exemplaar te Roloux (LG) (Jules Fouarge) en op 27 augustus één te Nieuwpoort (WV) gevangen.

14. *Agrotis ipsilon* (Hufnagel, 1766) Grote worteluil

Op 13 april meldde zich een eerste Ipsilonuil te Autelbas (LX) (Stéphane Raison). Vanaf 20 april was de soort geregeld present, maar pas vanaf 20 juni werd ze dagelijks van diverse plaatsen gemeld. De dagtotalen blijven redelijk tot 2 oktober. Daarna werd de soort nog slechts sporadisch gezien met de laatste exemplaren op 11 november te Heerlen (M. Prick en A. Cox) en Lemmer (Jan Witvoet).

Maandtotalen: april 22, mei 43, juni 72, juli 66, augustus 185, september 186, oktober 10, november 4.

Jaartotaal: 588.

15. *Peridroma saucia* (Hübner, 1808) Blauwvleugeluil

Al op 27 juni verscheen deze uil op licht te Edegem (AN) (Sebastien Leys). Ook juli en augustus moesten het doen met slechts één waarneming. Van 6 t/m 12 september werden 4 exemplaren opgemerkt, waarvan 3 op smeer. In oktober nog 3 stuks: op 15, 19 en het laatste imago op 25 oktober te Oost-Souburg (ZL) (Kees Los).

Vindplaatsen: **België:** AN: Edegem, Kalmthoutse Heide; LX: Bande. **Nederland:** GE: Ooijpolder-De Vlietberg; NB: Gilze; ZH: Dordrecht; ZL: Wolphaartsdijk, Oost-Souburg – Welzinge.

Maandtotalen: juni 1, juli 1, augustus 1, september 4, oktober 3.

Jaartotaal: 10.

16. *Mythimna unipuncta* (Haworth, 1809)

Eenstipgrasuil

Op 20 september werd te Epen – Onderste Bos (LI) één exemplaar van deze uiterst zeldzame uil gevangen door Frans Post.

17. *Mythimna vitellina* (Hübner, 1808) Zuidelijke grasuil

In totaal werden vier uiltjes gezien op respectievelijk 1 juli te Lier/Duffel (AN), 3 september te Lommel (LI), 19 oktober te Malderen (VB) en de laatste 31 oktober op Texel (Vincent en Koen Stork).

18. *Spodoptera exigua* (Hübner, 1808) Florida-uil

Ernest van Asseldonk meldde de enige waarneming van 2014 op 7 augustus op licht te Wessem (LI).

19. *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808)

Katoendaguil

Bijzonder is de vondst van een rups op 17 januari te Sint-Amands-De Haan (AN) (Luc Verhelst). De eerste migrant werd op 10 juli gezien op Terschelling – Midsland (FR). Ook de maanden augustus en september leverden slechts één waarneming op. De tweede helft van oktober liet het uiltje zich op veel plaatsen zien. Topdag was 18 oktober met 7 stuks op 6 verschillende plaatsen. Na 25 oktober werd de Katoendaguil nog één waargenomen op licht in Assebroek (WV) op 10 november door Bert Willaert.

Vindplaatsen: **België:** AN: Sint-Amands-De Haan; LI: Kortesseem; LG: Couthuin; NA: Viroinval; OV: Eine, Oudenaarde; VB: Kessel-Lo; WV: Assebroek, Klerken.

Nederland: FR: Midsland–Terschelling; GL: Drempt; LI: Maastricht; NH: Egmond aan den Hoef, Papenberg – Noordhollands Duinreservaat; ZL: Kruiningen, Oud-Sabbinge, Retranchement, Sluis.

Maandtotalen: januari 1 rups, juli 1, augustus 1, september 1, oktober 17, november 1.

Jaartotaal: 1 rups + 24 imago's.

De katoendaguil (*H. armigera*) is een onregelmatige dagvlinder in de Benelux, die opvallend genoeg in Nederland vooral aan de kust wordt waargenomen.

20. *Autographa gamma* (Linnaeus, 1758) Gamma-uil

Het aantal waarnemingen van deze zeer algemene trekvlinder bereikte nog geen 10% van deze van 2013. Nergens werden enorme aantallen gemeld. Uitzondering misschien waren de 270 stuks op 12 juli uit Harlingen. Op 9 maart werd het eerste gamma-uiltje gezien te Dieren (GE) (Tamar Braaksma). Pas vanaf eind maart werd de soort af en toe gemeld. Halverwege de maand mei begonnen de aantallen licht te stijgen. Ook juni was een magere maand voor dit normaal toch altijd algemene uiltje. De meldingen bleven laag tot medio juli. In augustus begonnen de dagtotalen alweer terug te lopen en na half september daalden ze sterk. Toch bleef de soort bijna dagelijks present tot 24 november. Op 16 december werd nog een laat uiltje gezien te Rockanje (ZH).

Maandtotalen: januari 1, maart 5, april 32, mei 451, juni 601, juli 6878, augustus 2373, september 1892, oktober 405, november 52, december 1.

Jaartotaal: 12.691.

21. *Plutella xylostella* (Linnaeus, 1758) Koolmotje

Het eerste koolmotje werd gezien te Drunen (NB) op 20 maart. Van 3 tot 5 april was de soort plotseling op een aantal plaatsen aanwezig. Daarna waren er tot 20 april bijna geen meldingen. De soort is vanaf deze datum in kleine aantallen – meestal 1 exemplaar per waarneming – present. Er zijn een paar uitzonderingen. Zo werden op 6 juni 50 stuks gemeld uit Meuleveld (FR) (Rudy Klerman). Het aantal meldingen nam verder toe tot er van 10 tot 20 juli een explosie plaats vond. Op tientallen plaatsen, zowel in Nederland als België werd het koolmotje per vindplaats massaal waargenomen met het hoogste aantal – geschat op 4500 – door Ico Hoogendoorn op 10 juli te Zeewolde. Na deze periode werd de soort weer in kleinere aantallen van vele plaatsen gemeld. Ze bleef bijna dagelijks aanwezig tot op 28 november de voorlaatste gezien werd te Hallaar (AN)

(Guido Van Den Wijngaert). Op 16 december werd het allerlaatste koolmotje gemeld uit Rockanje (ZH).

Maandtotalen: maart 1, april 36, mei 202, juni 1387, juli 17732, augustus 882, september 548, oktober 372, november 136, december 5.

Jaartotaal: 21.301.

Dit kleine trekvlindertje, het koolmotje (*P. xylostella*), wordt in onze regio geregeld waargenomen, maar kan in sommige jaren zelfs tot Spitsbergen trekken. (Foto: Albert Vliegthart).

22. *Nomophila noctuella* (Denis & Schiffermüller, 1775) Luipaardlichtmot

Het eerste vlindertje werd gezien op 3 mei in Ooypolder – De Vlietberg (GE) (Han Derks). Van 21 t/ 28 mei werden nog 4 stuks gemeld uit zowel Nederland als België. Op één waarneming op 8 juni na duurde het tot 14 juli voordat de soort weer werd gezien. Vanaf deze datum werd de soort regelmatig, maar nergens in aantal, op vele plaatsen waargenomen. De laatste *N. noctuella* werd op 1 november gezien te Hodister (LX) (Wim Declercq).

Maandtotalen: mei 5, juni 1, juli 32, augustus 60, september 42, oktober 37, november 1.

Jaartotaal: 178.

23. *Udea ferrugalis* (Hübner, 1796) Oranje kruidenmot

Een goed jaar voor deze soort. Al op 24 mei kwam het eerste exemplaar op licht te Couthuin (LG) (Philippe Vanmeerbeeck). Ook in juni werd de soort op verschillende plaatsen in België gesignaleerd. De eerste Nederlandse waarneming kwam pas op 15 juli uit Mook (LI) (M. Prick en A. Cox). Heel de maand oktober werd de soort veel gezien. Hoge aantallen kwamen van M. Mooij en P. Vossen op de St.-Pietersberg, Zuid Maastricht, op 25 oktober zelfs 40 stuks. In november werd de soort nog bijna dagelijks gemeld en de laatste op 28 november te Machelen (Zulte) (OV) door Etienne Colpaert.

Maandtotalen: mei 1, juni 4, juli 16, augustus 55, september 47, oktober 965, november 319.

Jaartotaal: 1287.

24. *Palpita vitrealis* (Rossi, 1794) Satijnlichtmot

Al op 24 mei werd het eerste exemplaar gevangen op licht te Nijkerk (GE) (Willem Oosterhof). Het duurde tot

31 juli voordat een tweede Satijnlichtmot zich liet zien te IJmuiden (Leo Boon). Verspreid over de volgende maanden namen de aantallen geleidelijk toe tot op de top begin november de laatste werden opgemerkt; op 1 en 2 november werden samen 5 stuks gezien. De laatste op 2 november te Middelburg (ZL) (Frank van de Putte) en Longlier (LX) (Benoit Molitor). De soort werd veel meer uit Nederland (30) dan uit België (6) gemeld.

Vindplaatsen: **België**: AN: Edegem; OV: Baasrode, Lokeren; NA: Vierves-sur-Virion; LI: Mechelen-aan-de-Maas; LX: Longlier. **Nederland**: FR: Jubbega; FL: Lelystad, Vossemeer; GE: Nijkerk, Twello; NH: Egmond, Noordhollands Duinreservaat; IJmuiden, Den Burg; (Texel): Grensweg Texel, Sluitgatbos; OV: Steenwijk; LI: Arcen, Maastricht – Heer, Maastricht–Sint Pietersberg; ZH: Oegstgeest, Rockanje; ZL: Kruiningen, Lewedorp, Ouwkerk, Middelburg.

Maandtotalen: mei 1, juli 1, augustus 4, september 13, oktober 12, november 5.

Jaartotaal: 36.

25. *Loxostege sticticalis* (Linnaeus, 1761)

Geelzoommot

Reeds op 15 mei werd een imago gezien te Renkum (Johannes van der Laan). Van 12 tot 28 juli werd de soort gemeld uit een flink aantal plaatsen, zowel uit Nederland als België. Na deze periode nog twee stuks: één op 29 augustus te Lamswaarde (Joop de Bakker) en één op 12 september te Bornem (Jan Soors).

Vindplaatsen: **België**: AN: Bornem; NA: Lippelo-Marselaer – Saint Servais; WV: Poperinge. **Nederland**: GE: Ermelo, Hoog Buurlosche Heide, Elst, Renkum; LI: Berkelaar, Melderslo, Savelsbos, Sint Joost, Venray; NB: Rosmalen; OV: Enschede; ZL: Lamswaarde.

Maandtotalen: mei 1, juli 18, augustus 1, september 1.

Jaartotaal: 21.

26. *Euchromius ocella* (Haworth, 1811) Tandmot

Deze Pyralidae werd in 1985 voor het eerst met zekerheid in Nederland waargenomen. In 2014 werd een exemplaar gezien op licht in De Swetten – Drachten op 17 september. Het eerste Friese exemplaar. Bouke en Eake Roosma: "Vorig jaar was het eerste jaar dat we via een lamp en vanglaken nachtvlinders naar de tuin probeerden te lokken. De Tandmot zat enige tijd op de schutting in het licht." Determinatie is verricht door Tymo Muus.

Van de volgende soorten hebben ons, in tegenstelling tot 2013, geen meldingen bereikt: *Antigastra catalaunalis* (Duponchel, 1833) Sesammot, *Utetheisa pulchella* (Linnaeus, 1758) Prachtbeer, *Heliothis peltigera* (Denis & Schiffermüller, 1775) Vlekdaquil en *Hippotion celerio* (Linnaeus, 1758) Wingerdpijlstaart. Daar staat tegenover dat in 2014 wel present waren: *Daphis nerii* (Oleanderpijlstaart), *Mythimna unipuncta* (Eenstipgrasuil) en *Euchromius ocella* (Tandmot).

Résumé

Papillons migrants en Belgique et aux Pays-Bas en 2014

1. *Colias hyale*. Plus de 300 d'avril au début novembre. La plupart dans les deux provinces du Limbourg aux Pays-Bas et la Belgique.
2. *Colias croceus*. D'avril à fin novembre 11.589. La plupart fin septembre et octobre.
3. *Lampides boeticus*. Un ex. à Mons (Belgique) et deux aux Pays-Bas: Ommen et Boxtel.
4. *Vanessa atalanta*. Dans tous les mois de l'année, la plupart en juillet, août et octobre. Près de 6.000 en novembre. Une chrysalide le 31 décembre.
5. *Vanessa cardui*. De mars à novembre 7852. La plupart en juillet.
6. *Danaus plexippus*. 1 ex. le 24 août près de Zuidermeer (Pays-Bas, NH). Migrant ou échappé?
7. *Rhodometra sacraria*. Neuf ex. entre le 12 juillet et le 31 octobre.
8. *Cyclophora pupillaria*. 1 ex. le 30 octobre à Biggekerke dans la province de Zeeland.
9. *Nycterosea obstipata*. De la mi-avril à fin novembre 113. La plupart en octobre.
10. *Agrius convolvuli*. De la fin mai au début octobre 4 chenilles et 58 ex.
11. *Acherontia atropos*. De mars à décembre un total de 11 papillons, 2 chrysalides et 7 chenilles.
12. *Macroglossum stellatarum*. Chaque mois de l'année. Premier sommet en juin, deuxième sommet en août. Au total 2.702 ex.
13. *Daphnis nerii*. Un ex. le 29 juillet à Roloux (LG) et un autre le 27 août à Nieuwpoort (WV).
14. *Agrotis ipsilon*. D'avril à la mi-novembre 588 ex.
15. *Peridroma saucia*. Seulement 10 ex. entre fin juin et fin octobre.
16. *Mythima unipuncta*. Un ex. le 20 septembre à Epen (LI).
17. *Mythimna vitellina*. Quatre ex. de début juillet à fin octobre.
18. *Spodoptera exigua*. Un imago le 7 août à Wessem (LI).
19. *Helicoverpa armigera*. Une chenille le 17 janvier. 17 imagos dans la seconde moitié d'octobre.
20. *Autographa gamma*. Seulement 12.691 ex. dont la plupart en juillet.
21. *Plutella xylostella*. Présent du 20 mars au 16 décembre. Un grand nombre de 10 au 20 juillet. Total 21.301.
22. *Nomophila noctuella*. Total 6 ex. en mai et juin. Du 14 juillet au 1 novembre encore 172 ex.
23. *Udea ferrugalis*. Un nombre élevé en octobre et novembre. Au total 1.287 ex.
24. *Palpita vitrealis*. Un papillon le 24 mai. Du 31 juillet au 2 novembre 35 ex. La plupart des rapports sont venus des Pays-Bas.
25. *Loxostege sticticalis*. Du 12 au 28 juillet 18 ex. Aussi 1 ex. en mai, août et en septembre.
26. *Euchromius ocella*. La première observation depuis 1985: le 17 septembre à Drachten (FR) 1 ex.

Abridged version

Migrating Lepidoptera in Belgium and the Netherlands in 2014

1. *Colias hyale*. More than 300 from April to early November, most in the two provinces of Limburg in the Netherlands and Belgium.
2. *Colias croceus*. From April to late November 11.589 butterflies, most late September and October.

3. *Lampides boeticus*. One in Mons (Belgium) and two in the Netherlands: Ommen and Boxtel.

4. *Vanessa atalanta*. In all months of the year, most in July, August and October. Nearly 6.000 in November. A pupa on 31 December.

5. *Vanessa cardui*. From March to November 7852 ex., most in July.

6. *Danaus plexippus*. 1 specimen on 24 August near Zuidermeer (The Netherlands, NH). Migrant or escaped?

7. *Rhodometra sacraria*. Between 12 July and 31 October 9 specimens.

8. *Cyclophora pupillaria*. One on October 30 at Biggekerke in the province of Zeeland.

9. *Nycterosea obstipata*. From mid April to late November 113 ex., most in October.

10. *Agrius convolvuli*. From late May to early October 4 caterpillars and 58 hawk moths.

11. *Acherontia atropos*. From March to December every month caterpillars, pupae and / or imagos. A total of 11 butterflies + 2 pupae + 7 caterpillars.

12. *Macroglossum stellatarum*. Seen every month of the year. First top in June, second top in August. In total 2.702 ex.

13. *Daphnis nerii*. One specimen on 29 July at Roloux (LG) and one on 27 August at Nieuwpoort (WV).

14. *Agrotis ipsilon*. From April to mid November 588 ex.

15. *Peridroma saucia*. Only 10 ex. between late June and late October.

16. *Mythima unipuncta*. One on September 20 at Epen (LI).

17. *Mythimna vitellina*. Four specimens from early July to late October.

18. *Spodoptera exigua*. A specimen on 7 August Wessem (LI).

19. *Helicoverpa armigera*. A caterpillar on 17 January. 17 ex. in the second half of October.

20. *Autographa gamma*. Only 12.691 ex., most in July.

21. *Plutella xylostella*. Present from 20 March to 16 December. Large numbers from 10 to 20 July. Total 21 301 ex.

22. *Nomophila noctuella*. A couple in May and June. From 14 July to 1 November still 172 specimens.

23. *Udea ferrugalis*. High numbers in October and November. In total 1287 ex.

24. *Palpita vitrealis*. One moth on 24 May. From 31 July to 2 November 35 ex. Most reports came from the Netherlands.

25. *Loxostege sticticalis*. From 12 to 28 July 18 ex. Also 1 ex. in May, August and September.

26. *Euchromius ocella*. The first record since 1985. 17 September 1 ex. at Drachten (FR).

Dankwoord

Een dankwoord aan: alle ruim 100 vaste medewerkers aan het Benelux trekvlinderonderzoek, alle medewerkers aan waarneming.nl, waarnemingen.be, Noctua en Telmee, de heer Marcel Gillard voor zijn inzet om ook de Franstaligen bij dit trekvlinderonderzoek te betrekken, de heer Willem Ellis voor het doorsturen van de gegevens van Noctua, de heren Wouter van Reusel en Hisko de Vries voor het doorsturen van de exportlijsten van resp. waarnemingen.be en waarneming.nl.

Een oproep aan alle vlinderliefhebbers om zich aan te melden als medewerker. U ontvangt dan de benodigde informatie en eventueel een digitale overdruk van dit verslag.

Schiffermuelleria schaefferella (Lepidoptera: Oecophoridae) nieuw voor de Belgische fauna

Davy De Groote & Willy De Prins

Samenvatting. Op 12 juni 2015 werd te Kluisbergen (Oost-Vlaanderen) een exemplaar van *Schiffermuelleria schaefferella* (Linnaeus, 1758) gefotografeerd en verzameld, leg. J. Dewolf & D. De Groote, coll. W. De Prins. Details betreffende recente waarnemingen in de omringende landen, levenswijze en verspreiding worden gegeven.

Abstract. On June 12, 2015 one specimen of *Schiffermuelleria schaefferella* (Linnaeus, 1758) was photographed and collected at Kluisbergen (East Flanders) leg. J. Dewolf & D. De Groote, coll. W. De Prins. This is the first record of this species for the Belgian fauna. Information about recent observations in neighbouring countries, distribution and biology is provided.

Résumé. Le 12 juin 2015 un exemplaire de *Schiffermuelleria schaefferella* (Linnaeus, 1758) a été photographié et capturé à Kluisbergen (Flandre Orientale), leg. J. Dewolf & D. De Groote, coll. W. De Prins. Il s'agit de la première mention de cette espèce en Belgique. Des informations concernant la biologie et la répartition dans les pays voisins sont données.

Key words: *Schiffermuelleria schaefferella* – Belgium – First record – Faunistics.

De Groote D.: Misweg 68, B-9700 Oudenaarde. dgdavy1980@gmail.com

De Prins W.: Dorpsstraat 401B, B-3061 Leefdaal. willy.deprins@gmail.com

Inleiding

Bij het controleren op 12 juni 2015 van een nachtvlinderdial die werkte met een 8W actinic en 8W blacklight TL-lamp te Kluisbergen, Oost-Vlaanderen, werd een micronachtvlinder opgemerkt die J. Dewolf en D. De Groote niet meteen konden thuisbrengen. De soort stond niet afgebeeld in de "*Field Guide to the Micro-Moths of Great Britain and Ireland*" (Sterling & Parsons 2012). Wel stond een gelijkaardige soort afgebeeld, *Schiffermuelleria grandis* (Desvignes, 1842). Na wat zoekwerk op www.lepiforum.de was al snel duidelijk dat het *Schiffermuelleria schaefferella* (Linnaeus, 1758) betrof (fig. 1). De Nederlandse naam is Zilverstraalmot. Dit betreft de eerste waarneming van de soort in België.

Uiterlijke kenmerken en biologie

De soort is tamelijk klein (spanwijdte 11 mm) en is gemakkelijk te herkennen. De voorvleugels zijn oranje en naar de costa toe zwart, voorzien van een brede, zwarte franje. De soort vertoont een zwartomrande zilverkleurige dwarslijn, op ongeveer $\frac{1}{4}$ ^{de} van de vleugellengte. Verder zijn er nog 3 zwartomrande, zilverkleurige stippen aanwezig: eentje nabij het dorsum, eentje nabij de tornus en eentje nabij de apex. *S. schaefferella* heeft geen witte vlekken net vóór de apex, terwijl die duidelijk aanwezig zijn bij *S. grandis*. Bij *S. schaefferella* bereikt de basale, zwarte voorrandsvlek de zilveren dwarslijn niet, terwijl die vlek bij *S. grandis* tot voorbij die dwarslijn loopt en stopt aan een duidelijk wit vlekje.

S. schaefferella komt hoofdzakelijk voor in oude bossen. De larven voeden zich met afstervend dood hout van verschillende soorten loofbomen, maar vooral van oude eiken en beuken. Ze leven in vermolmd hout of onder de schors. De rups overwintert en verpopt in het voorjaar. De korte vliegtijd gaat van eind mei tot midden juni. De vlindertjes zijn vooral actief in de schemering en opnieuw bij het ochtendgloren (Schütze 1931: 210, Palm

1989: 163–164, Hannemann 1997: 74, Tokár *et al.* 2005: 15–16). *S. grandis* heeft een gelijkaardige levenswijze en komt in hetzelfde soort biotopen voor (Schütze 1931: 210, Heckford 1999: 223–224, Harper *et al.* 2002: 73).

Fig. 1. *Schiffermuelleria schaefferella* (Linnaeus, 1758), Oost-Vlaanderen, Kluisbergen, 12.vi.2015, leg. J. Dewolf & D. De Groote. © D. De Groote.

Verspreiding

Schiffermuelleria schaefferella komt in Europa voor in Albanië, Bosnië-Herzegovina, Bulgarije, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Estland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Italië, Kroatië, Letland, Litouwen, Macedonië, Moldavië, Nederland, Oekraïne, Oostenrijk, Polen, Roemenië, Rusland, Servië, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Zweden en Zwitserland. Buiten Europa is de soort ook vastgesteld in Noord-Afrika en in verschillende landen in het Nabije Oosten (Lvovsky 2013).

In Nederland werd *S. schaefferella* voor het eerst aangetroffen in het oosten van de provincie Overijssel door ten Holt (2006: 57–58). Op 21 mei 2005 vond hij twee exemplaren op eikenhouten palen in de streek van Twente, tussen Oldenzaal en Denekamp. Nadien werd nog een exemplaar aangetroffen op 18 juni 2013 te Sint-

Odiliënberg, Nederlands Limburg, leg. D. & E. Clerx (waarneming.nl).

In Duitsland is de soort uit haast alle bondstaten vermeld, incl. Nordrhein-Westfalen en Rheinland-Hessen, die beide aan België grenzen (Gaedike & Heinicke 1999:66).

In Frankrijk is de soort lokaal, maar verspreid over het hele land. Lhomme (1946–1963: 705–706) vermeldt ze uit de volgende departementen: Aube, Gironde, Indre, Haute-Loire, Lozère, Maine-et-Loire, Haute-Marne, Oise, Hautes-Pyrénées, Haut-Rhin, Savoie, Seine, Seine-Inférieure, Seine-et-Marne, Seine-et-Oise en Haute-Vienne. Hij schrijft tevens dat de adulten tot in juli kunnen aangetroffen worden.

Het is merkwaardig dat deze in continentaal Europa toch wel wijd verspreide soort nog nooit is waargenomen op de Britse eilanden, waar de entomologische fauna als een van de best bestudeerde bekend staat.

Schiffermuelleria grandis werd beschreven uit Groot-Brittannië (Desvignes 1842: 342) en komt verder voor in Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Hongarije, Italië, Oostenrijk, Roemenië, Slowakije, Tsjechië en Zwitserland (Lvovsky 2013). In Groot-Brittannië blijkt de soort sterk achteruit te gaan en ze komt er enkel nog voor in Zuidwest-Engeland (Harper *et al.* 2002: 73). Deze soort kan dus eventueel ook in België aangetroffen worden.

Dankwoord

Met dank aan Henk ten Holt voor het aanleveren van literatuur.

Referenties

- Desvignes Th. 1842. Description of *Panalia grandis*. — *The Entomologist* 1: 342.
- Gaedike R. & Heinicke 1999. *Verzeichnis der Schmetterlinge Deutschlands. Entomofauna Germanica Band 3*. — Entomologische Nachrichten und Berichte, Beiheft 5, Dresden, 216 pp.
- Hannemann H.-J. 1997. *Kleinschmetterlinge oder Microlepidoptera V. Oecophoridae, Chimabachidae, Carcinidae, Ethmiidae, Stathmopodidae. Tierwelt Deutschlands 70*. — Gustav Fischer Verlag, Jena, 164 pp., incl. 5 kleurenplaten.
- Harper M. W., Langmaid J. R. & Emmet 2002. A. M. Oecophoridae. — In: Emmet A. M. & Langmaid J. R. (Eds.), *The Moths and Butterflies of Great Britain and Ireland. Volume 4, Part 1, Oecophoridae – Scythrididae (excluding Gelechiidae)*. — Harley Books, Colchester, 326 pp., 7 kleurenplaten.
- Heckford R. J. 1999. Note on the larvae of seven species of Microlepidoptera (Oecophoridae, Gelechiidae and Psychidae) not previously described in the British literature, together with the redescription of one and a further description of another. — *Entomologist's Gazette* 50: 223–237.
- Lhomme L. 1946–1963. *Catalogue des Lépidoptères de France et de Belgique. Tineina*. — Le Carriol, per Douelle (Lot), pp. 489–1253.
- Lvovsky A. 2013. Fauna Europaea: Oecophoridae. — In: Karsholt O. & van Nieukerken E. J. (Eds.) *Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea version 2.6.2*. — <http://www.faunaeur.org> [bezocht 01 juli 2015].
- Palm E. 1989. *Nordeuropas prydvinger (Lepidoptera: Oecophoridae) – med saerligt henblik på den danske fauna. Danmarks dyreliv Bind 4*. — Fauna Bøger, København, 247 pp. incl. 8 kleurenplaten.
- Schütze K. T. 1931. *Die Biologie der Kleinschmetterlinge unter besonderer Berücksichtigung ihrer Nährpflanzen und Erscheinungszeiten. Handbuch der Microlepidopteren. Raupenkalender geordnet nach der Illustrierten deutschen Flora von H. Wagner*. — Verlag des Internationalen Entomologischen Vereins e.V., Frankfurt am Main, 222 pp.
- Sterling P. & Parsons M. 2012. *Field guide to the micro moths of Great Britain and Ireland*. — British Wildlife Publishing, Gillingham, Dorset, 416 pp.
- ten Holt H. 2006. *Schiffermuelleria schaefferella* (Lepidoptera: Oecophoridae) nieuw voor Nederland. — *Tinea* (5–6): 57–60.
- Tokár Z., Lvovsky A. & Huemer P. 2005. *Die Oecophoridae s.l. (Lepidoptera) Mitteleuropas. Bestimmung – Verbreitung – Habitat – Bionomie*. — Frantisek Slamka, Bratislava, 120 pp., incl. 15 kleurenplaten.
- waarneming.nl 2015. *Schiffermuelleria schaefferella*. — <http://waarneming.nl> [bezocht 01 juli 2015].
- www.lepiforum.de 2015. *Bestimmungshilfe für die in Europa nachgewiesenen Schmetterlingsarten*. — http://www.lepiforum.de/lepiwiki.pl?Schiffermuelleria_Schaefferella [bezocht 22 juni 2015].

Monochroa suffusella (Lepidoptera: Gelechiidae, Gelechiinae), new to the Belgian fauna

Dan Sloommaekers & Willy De Prins

Abstract. On June 20th, 2015 several specimens of *Monochroa suffusella* (Douglas, 1850) were netted in Kalmthout (prov. Antwerp, Belgium). This is the first record of this species for Belgium. Information on the geographical distribution and biology of the species is provided as well as an examination of the genitalia.

Samenvatting. Op 20 juni 2015 werden enkele exemplaren van *Monochroa suffusella* (Douglas, 1850) met een net gevangen te Kalmthout (prov. Antwerpen, België). Het is de eerste keer dat deze soort in België werd waargenomen. Informatie over de geografische verspreiding en de biologie wordt gegeven samen met een beschrijving van de genitalia.

Résumé. Le 20 juin 2015 quelques exemplaires de *Monochroa suffusella* (Douglas, 1850) furent capturés au filet à Kalmthout (prov. d'Anvers, Belgique). Il s'agit de la première mention de cette espèce en Belgique. Des informations concernant la distribution géographique et la biologie de l'espèce sont fournies ainsi qu'un examen des génitalia.

Key words: *Monochroa suffusella* – Faunistics – Lepidoptera – New record – Belgium.

Sloommaekers D.: Kronenburgstraat 102, 2000 Antwerpen, Belgium. dansloommaekers@gmail.com

De Prins W.: Dorpsstraat 401B, B-3061 Leefdaal, Belgium. willy.deprins@gmail.com

Introduction

During a twilight visit to Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide (Kalmthout, prov. Antwerp, Belgium) on June 20th, 2015 conditions were good for micro moths to be on the wing.

Figure 1. *Monochroa suffusella* (Douglas, 1850) at Kalmthout (Antwerpen, België) 20.vi.2015 (© Dan Sloommaekers).

A couple of sweeps with an insect net above the wet heath vegetation yielded, amongst others, three fresh specimens of *Monochroa suffusella* (Douglas, 1850) (fig. 1). The location of this find was a bog vegetation with *Erica tetralix*, *Molinia caerulea*, *Eriophorum angustifolium* and *Sphagnum* sp. as most common plants. This is the first record for the Belgian fauna (De Prins & Steeman 2003–2015), though its presence in Belgium and France had been predicted by Sattler (1992: 109).

Taxonomy

The Gelechiidae are a rather large, cosmopolitan family in which about 4600 species are described, of which hitherto 153 are known from Belgium. The genus *Monochroa*, to which *M. suffusella* belongs, contains

about 40 species in the Holarctic region (Sakamaki 1996: 245) and it was hitherto represented by 9 species in Belgium, of which only 6 were observed after 2004 (De Prins & Steeman 2003–2015).

Monochroa conspersella (Herrich-Schäffer, 1854), also a very rare species in Belgium of which the larva lives mining on *Lysimachia vulgaris*, was found within 500 meters of this location in 2013.

Distribution

Throughout Europe, observations of *M. suffusella* have been recorded. The species is known from Austria, Belarus, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Great Britain, Ireland, Latvia, Lithuania, the Netherlands, Norway, Poland, Romania, Russia, Sweden, and Switzerland (Karsholt & van Nieukerken 2013).

Elsner *et al.* (1999: 28) add that *M. suffusella* is a North European species which enters into Central Europe in scattered and local biotopes, becoming more rare towards the south. It is much more common and abundant in the northern zone, roughly from Great Britain to Lithuania. It is absent in the Mediterranean area. The species occurs in all our neighbouring countries, except Luxembourg.

In the Netherlands, *M. suffusella* is mainly distributed in the eastern half of the country, and more abundant in the northern part. It is considered as a rare species, though it can be locally common in bog and fen vegetation which holds *Eriophorum angustifolium* (Gielis *et al.* 1985: 97, waarneming.nl 2015).

In Great Britain the species is known from the southern half of the country and from one place in Ireland (Bland *et al.*: 89). In Germany, it has been recorded from Schleswig-Holstein and Niedersachsen before 1980 only. In recent years, it has been recorded in

Bayern, Mecklenburg-Vorpommern, and Brandenburg (Gaedike & Heinicke 1999: 77).

The first record of *M. suffusella* in France originates from Carnet-des-Maures, dept. Var, where a female was caught on 3 June 1998. The hostplant of *M. suffusella* does not occur in the entire region of the Massif des Maures and is thought to be replaced by *Carex* sp. in this area. The schematic drawing of the female genitalia, however, point to *M. suffusella* (Nel 1998: 218–219). The species was mentioned from the Japanese fauna by Sakamaki (1996: 248), more specifically from the northern island Hokkaido, and feeding as well on *Carex* sp.

Figure 2. Habitat of *Monochroa suffusella* at Kalmthout (© Dan Sloodmaekers).

The local character of the species seems to hold for the situation in Kalmthout. In vegetation with *E. angustifolium* (fig. 2) it is very hard to miss this species, as it is very abundant. During daytime the imagoes are easily disturbed and were found even by heavy winds albeit lower in the vegetation.

The bog area that was searched for this species, the day after the initial find is quite small but since connectivity within the reserve is very high, it is likely to be present in every patch of *E. angustifolium* in the reserve.

Characteristics

As most Gelechiidae, the species is small with a wingspan of only 11 to 13 mm. This species can be confused with other members of its genus; in Belgium namely *Monochroa divisella* (Douglas, 1850) and pale

specimens of *Monochroa lucidella* (Stephens, 1834). The forewing of *M. suffusella* however has an indistinct pale straw ground colour which is the result of a combination of white and dark straw-coloured scales. The head has a slightly warmer yellow hue due to the uniform straw-coloured hairs on frons and vertex. More notable is the single, diffuse black spot on the forewing, halfway between the tornus and the costa.

A more reliable determination of the sometimes hard to identify *Monochroa* species is by means of genitalia. Two individuals were collected the day after the initial find to examine the genitalia. Both are males.

Fig. 3. *Monochroa suffusella* (Douglas, 1850), a.– male genitalia; b.– left valva, detached; c.– aedeagus inside last abdominal segments; genitalia slide De Prins 3935♂ (© De Prins).

The most reliable characters for identification are present in the valva which has an overall triangular shape; the costa is almost straight and ends at the apex in a sharp, well-sclerotised point. In *M. lucidella* and *M. divisella*, the costa is more or less concave and there is no such conspicuous point at the apex (compare figures 61, 62 and 66 in Elsner *et al.* 1999: plate 8, and figure 3 in Bland *et al.* 2002: 23). At the base of the valva a narrow, weakly sclerotised appendix is present which is also connected to the vinculum. This appendix is also present in *M. lucidella* and *M. divisella* and hence it cannot be used to separate these species.

The tegumen in lateral view is triangular like in most *Monochroa* species and bears some hairs at its apex. Vinculum and saccus are rather weakly sclerotised and do not show any diagnostic characters when compared to the other *Monochroa* species. The aedeagus is twice as long as the valva; its basal half is almost twice as thick as its proximal half. In the vesica about 15–20 very minute cornuti are present (not visible in figure 3). The last segments of the abdomen have a lot of hair-like structures but these are not diagnostic either.

Biology

M. suffusella is a mining species of which the larvae live in the stalk and leaves of *E. angustifolium*. In winter the larvae mine the basal part (the sheath) of the leaves

of its host plant (Sterling 1998: 150, Ellis 2007–2015). In spring the overwintered larvae mine higher in the leaf. Literature is unclear however on whether one larva makes these two distinct mines and on whether they pupate inside the mine. More likely the larva exits the mine via a hole at the upper side (Ellis 2007–2015). The adults fly from late May through July, with most specimens recorded in June.

The mines that were found in the same spot where the imagoes were netted accord with the information stated in the entomological literature. Mined leaves usually showed 2 mines (fig. 4); a longer one in the basal part of the leaf but also a second, shorter one, higher up. In many of the more proximal mines in the leaf itself, there were two holes. These can be interpreted as the entrance and exit holes, indicating that the larva has an early, basal mine which it exits to enter the leaf higher up to make a second mine.

The basal mine is hard to find as the red colouration of the damaged leaf tissue is nearly identical to the colour of the leaf base itself. The leaf mine is readily found since the purple-red mine stands out against the greenish leaf.

Acknowledgements

Thanks to Chris Snyers for pointing to the possible presence of mining species on *E. angustifolium* in Kalmthout and to Jurate De Prins for help during the preparation of figure 3.

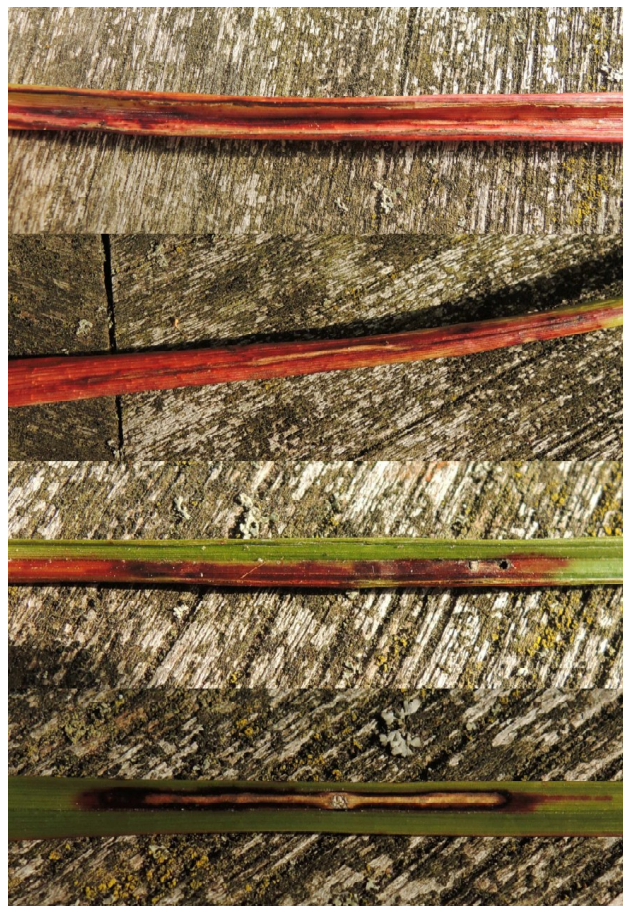

Figure 4. *Monochroa suffusella* (Douglas, 1850) 2 leaf-base mines on top and 2 leaf mines underneath (© Dan Sloodmaekers).

Literature

- Bland K. P., Emmet A. M., Heckford, R. J. & Rutten T. 2002. Gelechiidae, Anomologinae. — In: Emmet A. M. & Mangmaid J. R. (eds.), *The Moths and butterflies of Great Britain and Ireland, Volume 4, Part 2*. — Harley Books, Colchester, 277 pp.
- De Prins W. & Steeman C. 2015. *Catalogue of the Lepidoptera of Belgium*. — www.phegea.org [accessed on June 23, 2015].
- Ellis W. N. 2007–2015. *Bladmineerders en plantengallen van Europa*. — www.bladmineerders.nl [accessed on June 23, 2015].
- Elsner G., Huemer P. & Tokár Z. 1999. *Die Palpenmotten (Lepidoptera, Gelechiidae) Mitteleuropas. Bestimmung – Verbreitung – Flugstandort – Lebensweise der Raupen*. — František Slamka, Bratislava, 208 pp.
- Gaedike R. & Heinicke W. (Eds.) 1999. Verzeichnis der Schmetterlinge Deutschlands. — *Entomologische Nachrichten und Berichte*, Beiheft 5, 216 pp.
- Gielis C., Huisman K. J., Kuchlein J. H., van Nieukerken E. J., van der Wolf H. W. & Wolschrijn J. B. 1985. Nieuwe en interessante Microlepidoptera uit Nederland, voornamelijk in 1982 en 1983 (Lepidoptera). — *Entomologische Berichten*, Amsterdam **45**: 89–104.
- Karsholt Ole & van Nieukerken E. J. 2013. Fauna Europaea: Gelechiidae, *Monochroa suffusella*. Fauna Europaea version 2.6.2 — www.faunaeur.org [accessed on June 23, 2015].
- Nel J. 1998. Gelechioidea nouveaux pour la France, pour la science ou rarement signalés. — *Alexanor* **20**(4) (1997): 217–232.
- Sakamaki Y. 1996. Notes on Japanese species of the genus *Monochroa* with descriptions of two new species (Lepidoptera: Gelechiidae). — *Japanese Journal of Entomology* **64**(2): 245–254.
- Sattler K. 1992. New synonyms of European Gelechiidae (Lepidoptera). — *Entomologica Gallica* **3**(3): 107–112.
- Sterling P. H. 1998. *Monochroa suffusella* (Douglas) (Lepidoptera: Gelechiidae): description of the larval stage in Britain. — *Entomologist's Gazette* **45**(2): 150.
- Waarneming.nl 2015. Tweevlekboegsprietmot. *Monochroa suffusella*. — www.waarneming.nl [accessed on June 23, 2015].

Het *Euxoa tritici*-complex in België: één, twee of drie soorten? (Lepidoptera: Noctuidae)

Tom Sierens en Omer Van de Kerckhove

Samenvatting. *Euxoa tritici* (Linnaeus, 1761) is een erg variabele soort die recent gesplitst werd in een aantal morfologisch erg gelijkende soorten. Volgens een steeds toenemend aantal auteurs komen er in West-Europa drie soorten voor: *Euxoa tritici*, *Euxoa nigrofusca* (Esper, 1788) en *Euxoa eruta* (Hübner, 1817). Er blijken nochtans te weinig bewijzen te zijn om deze taxa tot soortstatus te verheffen. Een analyse van de motten uit een hele reeks lokaliteiten in Vlaanderen (België) en Nederland (1987–2014) levert geen duidelijke ondersteuning aan de splitsing van *Euxoa tritici* in drie soorten in de Lage Landen.

Abstract. *Euxoa tritici* (Linnaeus, 1761) is a very variable species, which has recently been split in a number of morphologically extremely similar species. According to an increasing number of authors, there are three species in Western Europe: *Euxoa tritici*, *Euxoa nigrofusca* (Esper, 1788) and *Euxoa eruta* (Hübner, 1817). However, it seems doubtful that there is enough evidence to elevate these taxa to species rank. An analysis on moths from a range of localities in Flanders (Belgium) and the Netherlands (1987–2014) does not provide clear support for the split of *Euxoa tritici* in three species in the Low Countries.

Résumé. *Euxoa tritici* (Linnaeus, 1761) est une espèce très variable, qui a récemment été divisée en trois nouvelles espèces qui sont morphologiquement très proches. De plus en plus, un bon nombre d'auteurs admettent l'existence de trois espèces en Europe occidentale: *Euxoa tritici*, *Euxoa nigrofusca* (Esper, 1788) et *Euxoa eruta* (Hübner, 1817), mais la situation n'est pas encore suffisamment clarifiée. L'analyse d'une série d'exemplaires provenant de diverses localités de Flandre (Belgique) et des Pays-Bas (1987–2014) n'apporte pas clairement d'argument en faveur d'une subdivision en trois espèces dans les pays bas.

Key words: *Euxoa tritici* – *Euxoa nigrofusca* – *Euxoa eruta* – Taxonomy – Faunistics – Belgium – The Netherlands.

Tom Sierens: Tijkstraat 6, B-9000 Gent. sierensstom@gmail.com

Omer Van de Kerckhove: Vrekemstraat 42, B-9910 Ursel. o.vandekerckhove@yahoo.com

1. Inleiding

In het standaardwerk *Noctuidae Europaea* stelt Michael Fibiger (1990, 1997) dat *Euxoa tritici* een koepelnaam zou zijn voor vijf verschillende soorten: *E. tritici* (Linnaeus, 1761) (die eigenlijk zou overeenkomen met de soort die Dadd in 1927 *E. crypta* noemde¹), *E. nigrofusca* (Esper, 1788) (die eigenlijk zou overeenkomen met de soort die tot in 1998 'tritici' werd genoemd), *E. eruta* (Hübner, 1817), *E. diaphora* Boursin 1928 en *E. segnilis* (Duponchel, 1836). De eerste drie soorten zouden in grote delen van Midden- en West-Europa voorkomen. Fibiger wijst op een reeks subtiele en relatieve verschillen in de genitaliën, die constant zouden zijn (grootte van subbasaal diverticulum, additioneel subbasaal diverticulum, vesica curve, lengte van de sacculus-extensie, breedte van de valve, vorm van de bursa, kenmerken van de ovipositor setae). De uitleg (1990) en gedeeltelijke revisie op zijn eigen tekst (1997) die Fibiger geeft over *tritici-nigrofusca-eruta*², worden uitstekend samengevat in de overzichtstabel in het artikel van Marko Mutanen (2005: 634).

Naast genitaal-morfologische verschillen wordt er ook gewezen op vermeende uiterlijke vleugelverschillen. De (aparte) Duitstalige wikipedia-pagina's van de drie soorten (2014) geven een goede samenvatting wat er op internetfora en in sommige boeken en artikels beweerd wordt. *Euxoa tritici* zou klein en contrastrijk zijn, met

ronde voorvleugels³; *E. eruta* zou een grotere, weinig contrastrijke 'grauwe' soort zijn⁴; *E. nigrofusca* zou groter zijn dan *tritici*, met relatief lange en smalle voorvleugels⁵.

2. *Euxoa tritici* in West-Europa = drie soorten?

Het uiteenvallen van *Euxoa tritici* in drie soorten in Midden- en West-Europa heeft de voorbije jaren in onze buurlanden vrij ruime weerklank gekregen.

Robineau (2007: 160) wijst op de moeilijkheid van de juiste determinatie en "des variations intraspécifiques importantes (habitus, genitalia)", maar meent dat er desalniettemin conclusies kunnen getrokken worden. Over *E. eruta* heet het: "... les déterminations certaines de *E. eruta* amènent à penser qu'elle est largement répandue en France (peut-être la plus répandue des trois), présente sur le pourtour méditerranéen, le littoral atlantique et dans le nord du pays"; de soort zou onder andere voorkomen aan de kust. Op het verspreidingskaartje van de website lepinet.fr is het departement Nord, grenzend aan Vlaanderen, ingekleurd

³ Cfr Steiner *et al.* (2014: 681): "durchschnittlich etwas kleiner als *E. nigrofusca*"; "die Vfl. sind im Durchschnitt geringfügig kürzer und etwas breiter, oft m.o.w. rotbraun gefärbt".

⁴ Cfr Clancy *et al.* (2012: 486): *E. eruta* is, in vergelijking met *E. tritici*, "slightly larger, darker and more uniform in the appearance of the forewing (when comparing the same sex)"; Steiner *et al.* (2014: 679): "eher eintönig und kontrastarm" – "größer und breitflügeliger" dan de andere twee soorten.

⁵ Steiner *et al.* (2014: 680) voegen daaraan toe: "Die Grundfarbe wechselt von hellbraun bis dunkel rotbraun [...], der helle Costalstreif, die hellen Makeln und dunklen Makelzwischenräume können kontrastreich ausgeprägt bis ganz verloschen und die Vfl. dann nahezu einfarbig sein".

¹ Voor een overzicht van de vele naamswisselingen zie de overzichtstabel van Alex Steiner op <http://www.lepiforum.de/bestimmung.pl?md=read;id=22756>

² De nieuwe vergelijking die Fibiger (1997) tussen de drie soorten maakt, is echter onvolledig en wekt verwarring in de hand.

als een departement waar *eruta* zou voorkomen. Het recente Britse handboek van Clancy *et al.* (2012: 486), nog met de medewerking van de inmiddels gestorven Michael Fibiger, meent dat *E. eruta* “a widespread species in Britain” is, die onder andere zou voorkomen in de zuidelijke kuststaten. Steiner *et al.* (2014: 679) wijzen erop dat de verbreiding onvoldoende bekend is, maar schrijven niettemin dat *E. eruta* in Duitsland wijd verbreid schijnt te zijn, met “sichere Nachweise” uit Niedersachsen, Baden-Württemberg en Beieren.

Over *E. nigrofusca* stelt Robineau (2007: 160) dat het een soort is van open milieus. Volgens de verspreidingskaartjes van lepinet.fr is de soort wijdverspreid, en zou ze o.a. gevonden zijn in Nord-Pas de Calais, heel Picardië en in Lotharingen in de departementen Moselle en Meurthe-et-Moselle, grenzend aan Wallonië. Clancy *et al.* (2012: 486-487) noemen *E. nigrofusca* “yet to be confirmed as British (...) although further examination of this group and wider knowledge of the small genitalic characters that differentiate these closely related species may confirm that *nigrofusca* does indeed also occur in Britain”. Steiner *et al.* (2014) noemen de soort lokaal verbreid in Duitsland.

Volgens lepiforum.de komen zowel *E. eruta* als *E. nigrofusca* voor in Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk⁶.

Over *E. tritici* schrijft Robineau (2007: 160) dat “les données vérifiées laissent penser que *E. tritici* est largement répandue, du bord de mer (substrat sablonneux) à la haute montagne”. Het verspreidingskaartje op lepinet.fr geeft slechts enkele departementen op, o.a. Meurthe-et-Moselle in Lotharingen. Clancy *et al.* (2012: 487) menen dat *E. tritici* “widespread” is in Britain, “although only confirmed thus far from Cornwall and Kent”. Lepiforum.de en Steiner (2014: 681) beschouwen *E. tritici* als alleszins een Duitse soort.

Ook Segerer & Hausmann (2011: 270) beelden *tritici*, *eruta* en *nigrofusca* af als drie aparte soorten die deel uitmaken van de Duitse vlinderfauna. Net als bij de afbeeldingen van Robineau, Clancy en de genoemde websites komen de uiterlijke kenmerken van de afgebeelde vlinders grosso modo overeen met de vermelde karakteristieken.

In een annotatie (Segerer & Hausmann 2011: 92-93) wordt daar echter aan toegevoegd: “Nach unserer Meinung erlauben weder äussere noch genitalmorphologische Merkmale die zweifelsfreie Unterscheidung der taxa *Euxoa tritici* (Linnaeus, 1761) (= *crypta* Dadd, 1927), *E. nigrofusca* (Esper, 1788) (= *tritici* auct. nec Linnaeus) und *E. eruta* (Hübner, 1817). Auch vorläufige Ergebnisse des “DNA Barcoding” sprechen nicht für Unterschiede auf Artniveau (Hausmann *et al.* 2011b⁷). Weitere Studien sind notwendig, um dieses

⁶ Over het vermeend voorkomen van de drie soorten in het Oostenrijkse Salzburgerland: zie Embacher (1999).

⁷ Er wordt hiermee verwezen naar het artikel van A. Hausmann, Haszprunar, G., Segerer, A.H., Speidel, W., Behounek, G. & Hebert, P.D.N. 2011, Now barcoded: The Butterflies and Larger Moths of Germany (Lepidoptera: Rhopalocera, Macroheterocera). Spixiana 34 (1): 47–58.

taxonomischen Problem eindeutig zu klären”. Op basis waarvan vier co-auteurs van het vermelde artikel over het DNA-onderzoek (Alex Hausmann, Andreas Segerer, Wolfgang Speidel en Gottfried Behounek), zich dan baseren om in hun bewuste boek “Die Gross-Schmetterlinge Deutschlands” bepaalde vlinders af te beelden als zijnde zekere exemplaren van respectievelijk *E. tritici*, *E. eruta* en *E. nigrofusca*, is niet duidelijk.

In de nachtvlinderstudie in België en Nederland is er tot nu geen opsplitsing gemaakt van *E. tritici*. Zowel de *Catalogue of the Lepidoptera of Belgium* van De Prins & Steeman (2014) als recente Nederlandse literatuur (Ellis *et al.* (2013) en de website vlindernet.nl) vermelden alleen *E. tritici* als een inheemse soort. Als *E. tritici* echter daadwerkelijk een verzamelnaam zou zijn voor drie verschillende soorten, en als de literatuur en de voorlopige verspreidingsbeelden van onze buurlanden zouden kloppen, dan is het zeer waarschijnlijk dat de drie soorten ook bij ons voorkomen.

3. Genitaalmorfologisch onderzoek en beperkt DNA-onderzoek op Belgische exemplaren

Tussen 1987 en 2014 werden 55 *Euxoa*'s weggevangen in België en 14 exemplaren in Nederland die voldoen aan de traditionele beschrijving van *Euxoa tritici* en die zich bevinden in de referentiecollectie van Daniël Sierens⁸. De vlinders zijn afkomstig uit verschillende vindplaatsen in de Belgische kuststreek (De Panne: Westhoek, Oosthoek; Koksijde: Schipgatduinen, Doornpanne; Oostduinkerke: Zeebermduinen, Ter Yde, Plaatsduinen; Nieuwpoort: IJzermond), Zandig Vlaanderen (Zomergem), de Limburgse Kempen (Houthalen: Haagdoornheide; Zonhoven: De Teut; Mechelen aan de Maas: Mechelse heide) en de Noord-Hollandse duinen (Egmond aan zee, De Cocksdorp op Texel: De Krim). De vlinders kennen een zeer grote verscheidenheid, zowel qua grootte, kleur en tekening. Louter op basis van uiterlijke kenmerken lijken de drie soorten inderdaad vertegenwoordigd. De enorme variatie blijkt uit de afbeelding van 25 (willekeurig gekozen) exemplaren in Fig. 1.

⁸ In de referentieperiode namen Tom en Daniël Sierens een 200-tal exemplaren van het *Euxoa tritici*-complex waar in België en Nederland. Uit het Zwin, de duinbossen van Wenduine, en de Vallei van de Ziepbeek werden echter geen exemplaren meegenomen voor onderzoek.

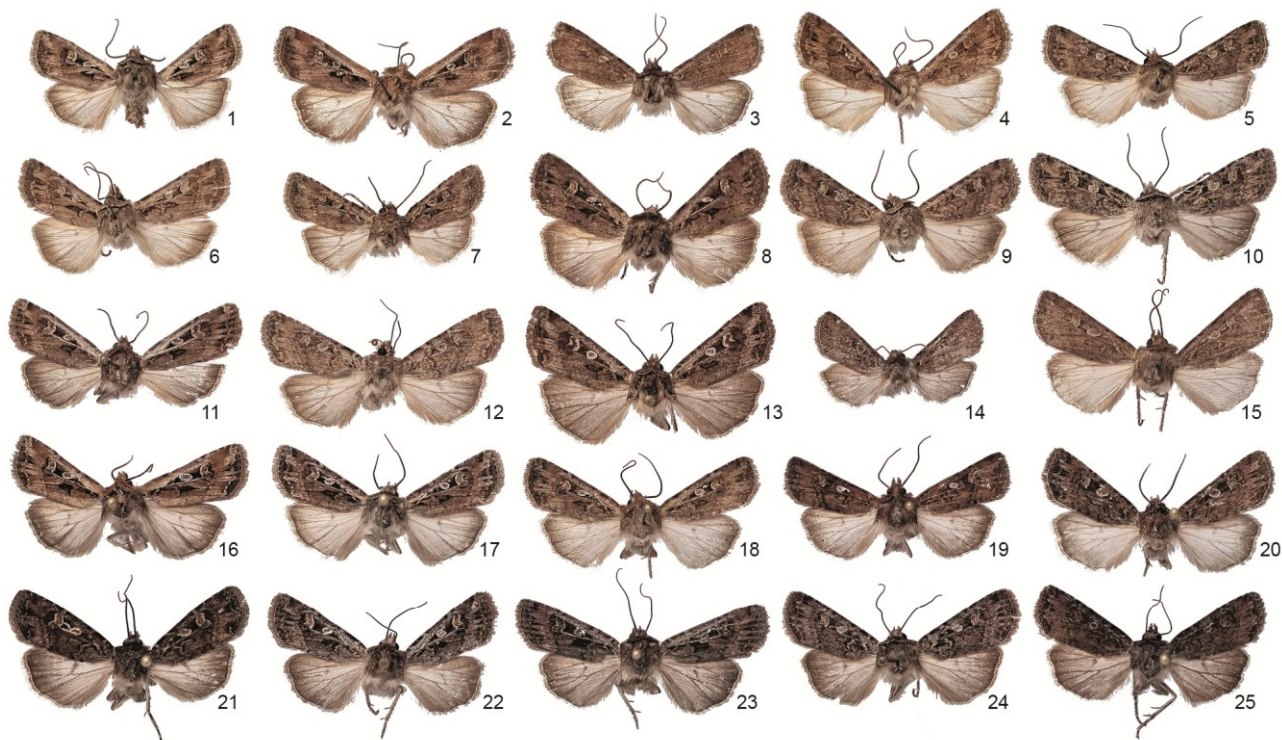

Fig. 1. Overzicht van variatie van vlinders van het *Euxoa tritici*-complex in Vlaanderen en Nederland. Voor gegevens van de vlinders zie tabel 1. Leg.: Tom en Daniël Sierens; Coll.: Daniël Sierens; Foto: André De Kesel.

Kleine, bonte exemplaren (*tritici*?) zijn talrijk op sommige plaatsen aan de kust. De exemplaren uit Zandig-Vlaanderen zijn vrij donker en robuust (*eruta*?). Soorten die van eenzelfde vindplaats komen, hebben vaak gelijke specifieke kenmerken.

Bij een eerste genitaal-morfologisch onderzoek dat we uitvoerden (herfst 2009) bleken de uiterlijke kenmerken echter niet overeen te komen met de vermeende typische kenmerken van de genitaliën die de bewuste exemplaren zouden moeten hebben. Sterker nog: er bleken eigenlijk zo goed als geen vlinders te vinden die beantwoorden aan de hele set van genitaal-morfologische kenmerken zoals Fibiger die beschrijft. Exemplaren die een duidelijk genitaal-morfologisch kenmerk hadden dat volgens Fibiger hoort bij een welbepaalde soort, bleken niet de andere kenmerken van die soort te hebben.

37 exemplaren van Belgische en Nederlandse *Euxoa* sp. (waaronder 5 duidelijke exemplaren van *Euxoa cursoria*), én 1 exemplaar uit de Franse Elzas (vlinder nr. 9 in Fig.1), werden in het voorjaar van 2010 overgemaakt aan het Canadian Centre for DNA Barcoding van het Biodiversity Institute of Ontario. *E. cursoria* werd – evident – duidelijk herkend als een aparte soort; alle andere exemplaren werden door het Centre for DNA Barcoding samengezet in één en dezelfde clade. Van de afgebeelde exemplaren in Fig. 1 behoren nrs. 1 tot en met 14 tot de vlinders waarvan het DNA onderzocht werd en die op basis daarvan in één clade werden samengezet.

In 2010–2014 voerden we verder genitaal-morfologisch onderzoek uit op 35 andere dieren uit Vlaanderen en Nederland die we in diezelfde jaren bijkomend verzamelden. Ook hier stelden we echter

steeds opnieuw vast dat de vaste clusters van stabiele, typerende kenmerken niet voorkwamen⁹.

In de late zomer van 2013 kwamen we in het bezit van een artikel van Mutanen (2005), die aan de hand van grondig (traditioneel en modern geometrisch) morfometrisch onderzoek op 92 mannetjes en 50 wijfjes

⁹ Door genitaal-morfologisch onderzoek uit te voeren op alle weggevangen *Euxoa*'s konden we in die periode met zekerheid ook het bestaan van populaties aantonen van de in België zeer zeldzame *Euxoa obelisca* in de Mechelse heide en op de terril van Eisden. Merkwaardig genoeg bleek ook een vlinder die gevangen werd aan het metrostation Beekkant in Sint-Jans-Molenbeek (6/9/2012) een exemplaar van *Euxoa obelisca* te zijn. Deze vondst sluit naadloos aan bij twee waarnemingen van Tom Deroover in de omgeving van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in het naburige Machelen: cfr. <http://waarnemingen.be/waarneming/view/42315376> en <http://waarnemingen.be/waarneming/view/56701104>.

Mutanen et al. (2006: 115) hebben er na uitgebreide steekproeven terecht op gewezen dat bij de nauw verwante soorten *Euxoa tritici* en *E. obelisca* onderzoek van de genitale kenmerken ook niet altijd 100% uitsluitend geeft om exemplaren zonder ambiguïteit te determineren als één bepaalde soort: 'The results show that there is an overlap in genital features among closely related *Euxoa* species'. Dit geldt zeker voor een onderzoek van de zogenaamde 'externe genitaliën', die in zowat alle studies en handboeken gebruikt worden en die bij een normale genitale dissectie meteen zichtbaar zijn. De moeilijker te prepareren interne genitaliën, met de zogenaamde endophallus-structuur die in de phallus gevouwen zit bij de mannetjes, bieden voor een onderscheid tussen *E. tritici*, *E. obelisca* (en *E. cursoria*) echter meer soelaas: 'As a whole, internal genitalia distinguish the species nearly unambiguously into morphologically discrete clusters [...]'.

van het *Euxoa tritici*-complex in Finland tot de volgende conclusie gekomen was (p. 632): “Genital types of several named species as well as considerable variation in genitalia were found, but no support was found for the presence of several morphologically distinguishable species with quantitative morphometric analyses. Neither were study specimens categorized unambiguously by specialists. The result suggest that pure visual comparisons may lead to unsound taxonomic conclusions and that a quantitative approach in critical cases should be used more frequently”.

Deze conclusie sluit naadloos aan bij onze eigen bevindingen. We illustreren dit aan de hand van enkele

aspecten bij case studies van vlinders die afgebeeld staan op Fig. 1.

4. Case studies

In de beschrijving waar Fibiger (1997: 55–56) *Euxoa eruta* tot soortstatus verheft, begint de auteur met een beschrijving van de mannelijke armatuur die aan duidelijkheid niets te wensen over laat: “Saccular extension not straight, but slightly S-carved, bent away from cucullus near apex, reaching well beyond cucullus as in *E. crypta* [= *E. tritici*, zie inleiding], and longer than those of all other species in the group, and indeed of all other European species of *Euxoa*”.

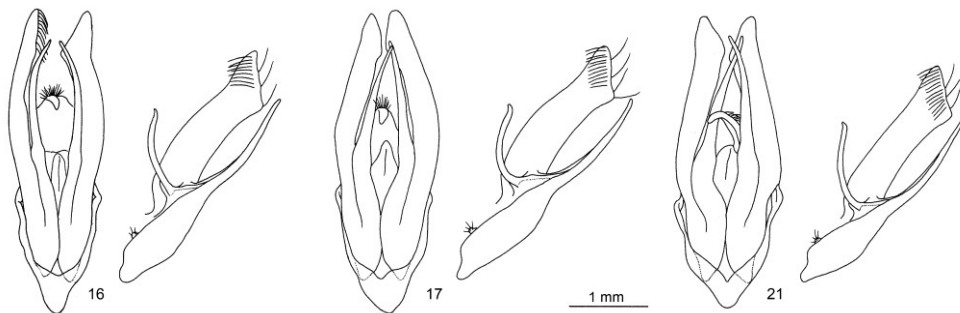

Fig. 2. Tekening mannelijke genitaliën. De nummers komen overeen met de vlinders op Fig. 1. Preparaten en afbeeldingen: Omer Van de Kerckhove.

In werkelijkheid is de toestand altijd complex en ambigu. De genitaliën van vlinders nr. 16, 17 en 21 op Fig. 2 zijn zowel (links) ‘ventraal’ als (rechts) ‘lateraal’ afgebeeld, waarbij de linkerkant weggelaten is – in een toestand in water. De buigingen van de extensie van de

sacculus blijken een relatief concept te zijn. Dezelfde extensie lijkt ventraal vaak gebogen, maar lateraal eerder recht (16). Soms ziet de ene extensie er recht uit, en de andere gebogen (21).

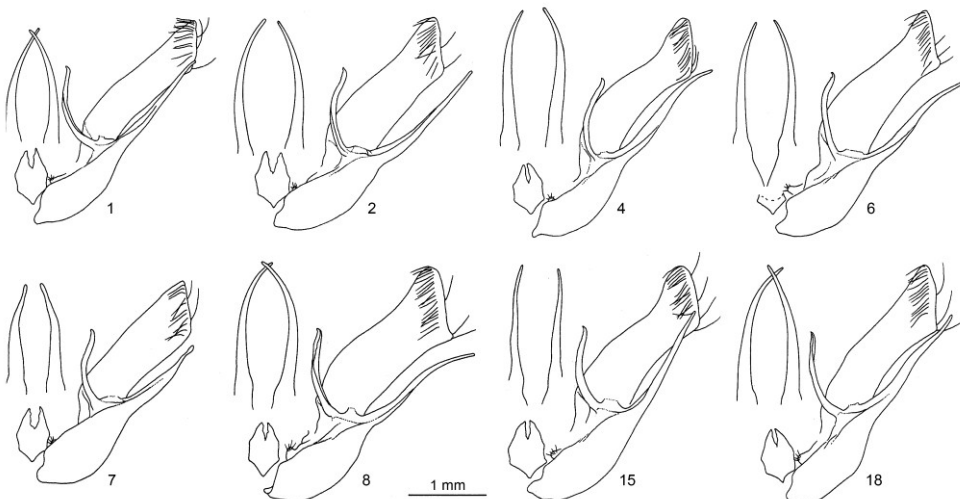

Fig. 3. Tekening mannelijke genitaliën. De nummers komen overeen met de vlinders op Fig. 1. Preparaten en afbeeldingen: Omer Van de Kerckhove.

Bij de genitaliën van vlinders nr. 1, 2, 4, 6, 7, 8, 15 en 18 (Fig. 3) is ventraal alleen de sacculus-extensie afgebeeld (gesloten valven in water), naast de rechterkant van het laterale zicht. De laterale afbeelding is bij deze nummers de afbeelding van het preparaat onder een dekglasje. Deze specificatie is niet zonder belang. Vóór het aanbrengen van het dekglasje lijken de extensies ventraal gezien vaak wat gebogen te zijn, maar

lateraal lijken ze allemaal eerder recht. Bij het aanbrengen van het dekglasje kan de extensie van de sacculus die rechte vorm echter verliezen door om te buigen tot de typische S-vorm die Fibiger afbeeldt als *E. eruta* (4, 6, 8). Mogelijk is deze vaststelling niet onschuldig: op de afbeeldingen bij Fibiger is dwars over de S-vormige sacculus-extensies van de vermeende exemplaren van *E. eruta* een (plooi)lijntje te zien (zeer

duidelijk bij preparaat nr. 25 in Fibiger 1997: 216). Wellicht gaat het om afbeeldingen van preparaten onder dekglasjes, en vrijwel zeker zijn de typische S-vormen ombuigingen die ontstaan of versterkt zijn na het aanbrengen van die dekglasjes.

De genitaliën met de S-vormige extensies van de sacculus vallen in elk geval op door de lengte van de extensie, wat op zich volgens Fibiger ook al op *E. eruta* zou wijzen. Dat zou dan logischerwijze gepaard moeten gaan met andere typische kenmerken, zoals een relatief brede valve (Fibiger 1997: 55). Dat kan kloppen voor nr. 8, maar niet voor nrs. 4 of 6. Die vlinders lijken ook niet 'grauw' over te komen.

Korte sacculus-extensies, zoals opvallend is bij nrs. 1 en 7, zouden duiden op *Euxoa nigrofusca* (Fibiger 1990: 35). Maar op zowat elk ander gebied zijn de verschillen tussen nrs. 1 en 7 groot. Nr. 1 heeft smalle valven (wat net typisch zou zijn voor *E. tritici*!), bij nr. 7 is dat niet opvallend het geval. Nr. 1 is eerder een bonte vlinder

met brede vleugels (wat ook weer zou wijzen op *E. tritici*). Nr. 7 heeft inderdaad eerder smalle en lange voorvleugels zoals bij *E. nigrofusca* te verwachten zou zijn, maar de vlinder is opvallend klein en heeft geen helle uilenvlekken.

Vrij lange, maar niet S-vormige sacculus-extensies en relatief smalle valven worden geassocieerd met *Euxoa tritici*. Nr. 21 zou op basis daarvan een goede *E. tritici* kunnen zijn, maar de vlinder heeft geen brede, ronde voorvleugels en is ook niet roodbruin. Bij nr. 2 kloppen de extensies, maar lijkt de valve niet relatief smal te zijn.

Ook de rechte extensies in preparaten kunnen in hun oorspronkelijke toestand eerder gebogen zijn, zoals bijvoorbeeld goed te zien is in het ventraal zicht op de sacculus-extensies bij nr. 2 in Fig. 3. De rechte vorm bij afbeeldingen onder een dekglasje lijkt hier (en bij Fibiger!) dan ook het gevolg te kunnen zijn van een plooiing van de sacculus-extensie op het moment dat het dekglasje geplaatst wordt.

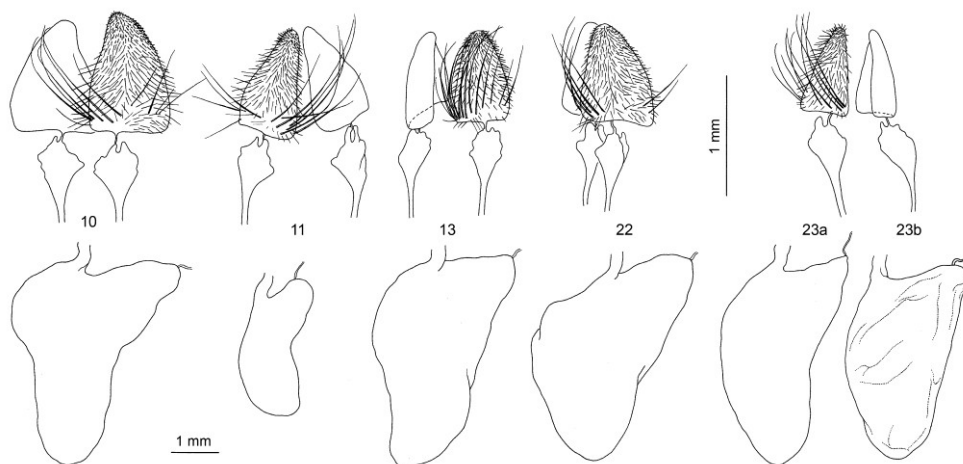

Fig. 4. Tekening vrouwelijke genitaliën. De nummers komen overeen met de vlinders op Fig. 1. Preparaten en afbeeldingen: Omer Van de Kerckhove

Ook wat de vrouwelijke genitaliën betreft, lijkt een trefzekere determinatie eenvoudig na het lezen van Fibiger. Over *Euxoa eruta* heet het: "Ovipositor valve clothed with fine pubescence. Thirteen (on average) subbasal setae, long and stout, reaching beyond the tip of ovipositor. The other species in the group have on average nine shorter, narrower setae" (Fibiger 1997: 56). In de lengte en dikte van de setae lijken er, binnen de Vlaamse en Nederlandse exemplaren van dit onderzoek, geen duidelijke zichtbare verschillen te merken. De meest voor de hand liggende interpretatie hiervan zou kunnen zijn dat alle exemplaren tot dezelfde soort te behoren – waarschijnlijk *E. eruta*. Maar bijna nooit klopt het plaatje echt helemaal. Zo heeft nr. 13 ontegensprekelijk (minstens) 13 dikke setae, maar ze reiken niet echt voorbij de top van de ovipositor. Bij nr. 23 zijn de (meeste) setae wél langer, maar lijken er maar een tiental te zijn.

Bij *Euxoa eruta* (net als bij *E. nigrofusca*) zou de vorm van de bursa echter steeds recht moeten zijn aan de kant van de ductus seminalis. Maar minstens bij nrs. 10 en 11 (en op Fig. 4 ook wel bij nr. 23) is de vorm echter duidelijk concaaf, wat volgens Fibiger (1990: 36) net een uniek kenmerk van *E. tritici* is!

De afbeeldingen op Fig. 4 zijn de toestand in water (behalve bij nr. 23b), vóór het aanbrengen van een dekglasje op een preparaat. Dit is belangrijk om te vermelden, omdat we vastgesteld hebben dat er zich net bij het aanbrengen van zo'n dekglasje belangrijke vervormingen van de corpus bursae kunnen voordoen. Zo heeft bij vlinder nr. 23 de kant van de ductus seminalis duidelijk een rechte vorm gekregen in het uiteindelijke preparaat (nr. 23b). Dit geeft een onnatuurlijke indruk, maar komt wel mooi overeen met de afbeeldingen van de preparaten van *E. eruta* en *E. nigrofusca* bij Fibiger (1997: 326–327). De plooiën die te zien zijn op de afbeeldingen daar doen vermoeden dat het gaat om afbeeldingen van preparaten. De afbeeldingen die voorkomen in Mutanen (2005: 638) zijn duidelijk géén afbeeldingen van preparaten, en bij geen enkele van de afgebeelde corpus bursae is de kant van de ductus seminalis recht. Mogelijk komt dit niet of nauwelijks in de natuur voor, en is dit dan ook een zeer twijfelachtig onderscheidend kenmerk.

5. Conclusie

Het lijkt ons niet aan de orde te zijn om (alleszins in België) te gewagen van het voorkomen van verschillende soorten. Verschillende onderzochte exemplaren hebben (vermeende) kenmerken van zowel *tritici*, *eruta* en/of *nigrofusca*. Die kenmerken blijken weinig betrouwbaar en niet stabiel te zijn. De variatie tussen dieren van verschillende locaties en tussen individuele exemplaren onderling kan erg groot zijn, maar hoogstwaarschijnlijk behoren ze allemaal tot die ene soort, die we in ons land sinds jaar en dag *Euxoa tritici* noemen.

6. Dankwoord

Bijzondere dank aan Jurate De Prins, voor het bezorgen van het DNA-materiaal en foto's aan het Canadian Centre for DNA Barcoding; aan Rodolphe Rougerie van het Canadian Centre for DNA Barcoding van het Biodiversity Institute of Ontario; en aan Wim Veraghtert voor het bezorgen van de artikels van Mutanen.

Dank ook aan alle bevoegde instanties bij het Agentschap Natuur en Bos voor de toestemming voor de inventarisaties, en in het bijzonder aan Jos Gorissen voor zijn hulp in de domeinen van ANB in Limburg.

Tabel 1. Gegevens bij de vlinders op de figuren

N° op foto/ tekeningen	Land	Plaats	Gebied	Datum	Gen. prep.	Gesl.
1	B	De Panne	Oosthoek	04.vii.2008	TS108	♂
2	Nl	Egmond aan zee	Centrum	11.viii.2008	TS138	♂
3	B	De Panne	Westhoek	17.vii.2007	TS107	♂
4	B	Zomergem	Centrum	31.vii.1987	TS110	♂
5	B	De Panne	Westhoek	05.vii.2008	TS104	♂
6	B	De Panne	Westhoek	13.viii.2007	TS139	♂
7	B	De Panne	Oosthoek	04.vii.2008	TS140	♂
8	B	De Panne	Oosthoek	06.viii.2007	TS170	♂
9	F	Ingersheim (Haut Rhin)	Centrum	23.vii.2008	TS106	♂
10	B	De Panne	Westhoek	05.viii.2008	TS164	♀
11	Nl	Egmond aan zee	Centrum	15.viii.2008	TS159	♀
12	B	De Panne	Westhoek	05.viii.2008	TS105	♀
13	B	Zomergem	Centrum	06.viii.1987	TS109	♀
14	B	De Panne	Oosthoek	06.viii.2007	TS111	♀
15	B	Koksijde	Doornpanne	26.vii.2010	TS165	♂
16	Nl	De Cocksdorp (Texel)	De Krim	05.viii.2014	TS185	♂
17	B	Oostduinkerke	Ter Yde	13.viii.2014	TS187	♂
18	B	Nieuwpoort	Ijzermunding	28.vii.2013	TS147	♂
19	B	Mechelen aan de Maas	Mechelse heide	03.ix.2011	---	♂
20	B	Oostduinkerke	Ter Yde	13.viii.2014	TS186	♂
21	B	Oostduinkerke	Zeebermduinen	27.vii.2014	TS188	♂
22	B	Oostduinkerke	Ter Yde	13.viii.2014	TS144	♀
23	Nl	De Cocksdorp (Texel)	De Krim	05.viii.2014	TS184	♀
24	B	Koksijde	Doornpanne	21.viii.2013	TS143	♀
25	B	Houthalen	Haagdoornheide	06.viii.2013	TS140	♀

Referenties

- Clancy S., Top-Jensen M. & Fibiger M. 2012. *Moths of Great Britain and Ireland. A field guide to all the macromoths*. — Bugbook Publishing, 640 pp.
- De Prins W. & Steeman C. 2003–2014. *Catalogue of the Lepidoptera of Belgium*. — www.phegea.org/Checklists/Lepidoptera/LepMain.htm.
- Ellis W. N., Groenendijk D., Groenendijk M. M., Huigens M. E., Jansen M. G. M., Van der Meulen J., van Nieukerken E. J. & de Vos R. 2013. *Nachtvinders belicht: dynamisch, belangrijk, bedreigd*. — De Vlinderstichting/Werkgroep Vlinderfaunistiek, Wageningen/Leiden, 164 pp.
- Embacher G. 1999. Die Arten der *Euxoa tritici* (Linnaeus, 1761) — Gruppe in Salzburg (Lepidoptera: Noctuidae). — *Arbeitsgemeinschaft Österreichischer Entomologen* 51: 9–14.
- Fibiger M. 1990. *Noctuidae Europaea, Vol 1: Noctuinae I*. — Entomological Press Sorø, 208 pp.
- Fibiger M. 1997. *Noctuidae Europaea, Vol 3: Noctuinae III*. — Entomological Press Sorø, 418 pp.
- Hausmann A., Haszprunar G., Segerer A. H., Speidel W., Behounek G. & Hebert P. D. N. 2011. Now barcoded: The Butterflies and Larger Moths of Germany (Lepidoptera: Rhopalocera, Macroheterocera). — *Spixiana* 34(1): 47–58.
- Robineau R. (éd.) 2007. *Guide des papillons nocturnes de France*. — Delachaux et Niestlé, 287 pp.
- Mutanen M. 2005. Delimitation difficulties in species splits: a morphometric case study on the *Euxoa tritici*-complex (Lepidoptera, Noctuidae). — *Systematic Entomology* 30: 632–643.
- Mutanen M., Kaitala A. & Mönkkönen M. 2006. Genital variation within and between three closely related *Euxoa* moth species: testing the lock-and-key hypothesis. — *Journal of Zoology* 268: 109–119.
- Segerer A. H. & Hausmann A. (Herausgeber) 2011. *Die Großschmetterlinge Deutschlands*. — Heterocera Press, Budapest, 308 pp.
- Steiner A., Ratzel U., Top-Jensen M. & Fibiger M. 2014. *Die Nachtfalter Deutschlands. Ein Feldführer*. — BugBook Publishing, 878 pp.
- www.lepinet.fr
- www.lepiforum.de
- www.vlindernet.nl
- de.wikipedia.org/wiki/Euxoa_tritici
- de.wikipedia.org/wiki/Euxoa_nigrofusca
- de.wikipedia.org/wiki/Euxoa_eruta